ISBN: ISBN:0-657-14664-1
Barcode/EAN: 9780657146641

Old Call #: 70095

נסתר.
העכער פון דער ערד

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 14664

HEKHER FUN DER ERD

Der Nister

Permanent preservation of this book was made possible
by Drs. Paul and Judith Berg
In memory of Abe and Sarah Kaufman
who communicated best in Yiddish.

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG

WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust

Arie & Ida Crown Memorial

The Seymour Grubman Family

David and Barbara B. Hirschorn Foundation

Max Palevsky

Robert Price

Righteous Persons Foundation

Lief D. Rosenblatt

Sarah and Ben Torchinsky

Harry and Jeanette Weinberg Foundation

AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE

National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x101, or by email at cmadsen@bikher.org.

נסתר

העכער פון דער ערד

פערלאג „פראגרעס“

ווארשע—תר"ע.

אינהאלט.

1 דער קדמון.

2 גאט און זיין טעות.

3 מעריב.

4 די ערשטע טאג און נאכט נאך מעשה=בראשית.

דֶער קַדְמוֹן.

(פון ספר יצירה)

I

בראשית — צום אַלעֶם עֶרשטעֶן — קײן אָנהױב, קײן עֶרשט׳ס, קײן סך און קײן אײנס, קײן גאַנץ און קײן טײל, קײן רעיון און קײן מאמר.

בראשית — צום אַלעֶם עֶרשטעֶן — קײן אמת, קײן לעֶגעֶנדעֶ, קײן דמיון קײן חלום, קײן שלאָף ניט אפילו.

בראשית — צום אַלעֶם עֶרשטעֶן — קײן צאָהל, קײן וואָג און מאָס, קײן צײַט און אָרט, קײן פאַרב, קײן קול, קײן שטילקײַט ניט אפילו.

בראשית — צום אַלעֶם עֶרשטעֶן — קײן זאַך, קײן עֶפּעֶס, קײן לעֶבעֶן, קײן שטרעֶבעֶן, קײן וועֶלעֶן, קײן ציעלעֶן, נירוואַנאַ נישט אפילו.

און בראשית? צום אַלעֶם עֶרשטעֶן איז דעֶר סוף דעֶם אָנהױב במאָס געֶוואָרעֶן . . . און מיט נאָך נישט קײן אָנגעֶהױבעֶנעֶם, אונגאַטירליכעֶן בחור=כח, האָט דעֶר אָנהױב דעֶם סוף פון מױל אַרױסגעֶשפּיגעֶן; נאָר אײדעֶר דעֶר אָנהױב האָט זיך דאָס מױל פעֶרמאַכעֶן געֶריהרט, האָט דעֶר סוף — בליץ=שנעֶל, ווי מיט געֶוואַלד=אױסגעֶצױגעֶנעֶם און שרעֶקליך=געֶשפּאַנטעֶן רעֶדעֶל=שטאָהל, זיך מיט אַמאָל אַ שרעֶקליכעֶן ריס און פליה געֶטהון און דעֶם אָנהױב צוריק אין מױל אַרײַן — און מיט פעֶנט איהם דעֶם גאָרגעֶל פעֶרשטיקט . . . און פון דעֶם שנעֶלעֶן און מעֶכטיגעֶן דורכפליה פון דעֶם סוף=און אָנהױב=רעֶדעֶל איז די אײביגעֶ לעֶגעֶנדעֶ בעֶשאַפעֶן געֶוואָרעֶן.

נסתר

און . . . אַז די לעגענדע האָט די אויגען געעפענט , האָט זי שו
געטראָפען דעם קדמון אויפ'ן גרויסען אוראוראַלטען גרונד־שטיין (אב
השתיה) ליגען .

און דורות און צייטען , אָהן ראיה און אָהן שמיעה און נישט
זעהענע און נישט געהערטע, זענען זייענדיג נישט געוואָרע
פון נישט געוואָרען , צו נישט געוואָרען, און נישט אָנהויבענדיג ז
געענדיגט .

און דורות אָהן צאָהל , און כה אָהן מאָס , אָהן זיך אַליין און
אַ שאָטען , נישט זיך אַליין, נישט גאָרנישט ווייסענדיג , — זענען
זיך אַליין און אין אייגענער אונוויסענהייט פערזונקען .

און אויפ'ן גרויסען אוראַלטען גרונד־שטיין איז דער קדמון שוין ג
האָט געלעגען , נאָר אומגעדאַכט, נאָר אומגעטראַכט, נאָך אָהן עפּעס, נ
אָהן שום זאַך , אָהן זיך אַליין נאָך אפילו — זיך נאָך נישט האָבענדיג,
נישט פערמאָגענדיג , — ער־דער גרונד־שטיין־נישט־ער , נישט־ער־ער־ד
גרונד־שטיין . וואָרום ער און אַלעם אויסער־ער איז נאָך דאַמאָ
ער געוועזען .

II

און קיין טאָג איז געוועזען , קיין נאַכט איז געוואָרען , קיין זו
זענען נישט אויפגעגאַנגען , קיין זונען זענען נישט פערגאַנגען — און ד
איז עפּעס פּאָראויס און אַריבער געגאַנגען : — ווי פון אַ לאַנגען
ווייטען—ווייטען שלאָף , פּאַמעליך—פּאַמעליך , וואַך ווערענדיג
רוהיג—רוהיג צו זיך קומענדיג ; ווי פון אַ ווייטער — ווייטער שלאָ
הויך , פון דער סאַמע הויך , גרינג און פּאַמעליך דורכ'ן אייגענ
אָטעם אַראָבלאָזענדיג זיך און זי אונטער זיך לאָזענדיג,—אַזוי האָט ד
קדמון פון זיין פריהערדיגער , ווייטער און אונוויסענדער הויך ווי אין ז
היימישעם , אייגענם און וויסיגעם איצטער אַראָבגידערן זיך דערפיהלב
פערהוילען , ווי מוזיק , וואָס קומט פון וויט — וויט , און פּע
הוילען געהט דורך און ווייטער ערגעץ לאָזט זיך — שטיל , ווי די שטי

קיִיט פון דעם הימעל אין מיטען דער נאַכט, — און צופרידען, ווי בשעת'ן אָנהויב פון עפּעס אַ ליעב=צופרידענע=זאַך געוואָהר ווערענדיג, — אַזוי צופרידען, שטיל און פערהוילען האָט דער קדמון צו זיך אַליין, צו זיין גרויסען אָנהויב זיך אַראָבלאָזען געפיהלט. פּאַמעליך — פּאַמעליך, נידריגער און שטילער, שטילער און נידריגער — און שוין . . . דער גרונד=שטיין האָט זיך ווי עפּעס אין אַן'אָרט בעגעגענט, דאַכט זיך אָבּ= געשטעלט און רוהען געבליבען . . . און אויפ'ן גרונד=שטיין גערוהט האָט דער קדמון און אין קדמון דאָס האַרץ זיינס . . . שטיל און רוהיג, שטילער און רוהיגער, אָטעם איין, אָטעם אויס, זיך אין זיך, זיך ביי זיך און מעהר גאָרנישט.

און קיין טאָג איז געווען, קיין נאַכט איז געוואָרען, קיין זון האָט געשיינט, קיין זון איז נישט אונטערגעגאַנגען—און דאָך איז עפּעס אַלץ ווייטער פאָראויס און אַריבער געגאַנגען: — דער שטילער און רוהיגער אָטעם פון קדמונ'ס האַרץ האָט עפּעס איינמאַל ווי אויף עפּעס אַ פרעמדעס און שווערעס זיך אָנגעשלאָגען. ווי אין אַ זייט האָט זיך דער אָטעם אַוועק= געשטעלט און דאָס פרעמדע שווערע איבערוואַרטען און דאָס בעטראַכטען געוואָלט, נור טיעף אין האַרצען אונטען, איז זיך געלאַסען און מיט צייט דאָס פרעמדע געלעגען און פון דאָרט אויפ'ן אָטעם אַרויסגעקוקט אַ ווײַלע . . . אַ צווייטע . . . אַ דריטע . . . און דער אָטעם האָט ברייט דאָס האַרץ צונומען און פול און שווער פון דער טיעף אַרויפגע= אָטעמט. דאָס פרעמדע האָט, ווי אויף גאָרנישט קוקענדיג, פערזיכערט, ווי צו זיך, פעסט אין האַרץ זיך אַרויפגערוקט. נאָך אַ אָטעם . . . און דאָס פרעמדע שווערע איז בר=מיצר געוואָרען — דעם גאַנצען חלל דאָרט פערנומען און דעם אָטעם שוין קוים אויף דורכגעהן אַן'אָרט געלאָזט . . .

און דערפיהלט האָט דעם קדמונ'ס האַרץ אין זיך עפּעס אַ אומרו= היגס, ווי פון זיך אַליין אַ גענומענס, זיך אַליין אַ פרעמדס און נישט פערשטענדיגס . . . עפּעס אַ אומרוהיגס און נישט צופרידענס, וואָס עפּעס קומט דעם און ווייסט נישט וואָס, וואָס וויל, דאַכט זיך, גאָרנישט און מאָהנט דאָך, וואָס פיהלט זיך פאַר זיך אַליין ווי אַ שולדיג, אַ גערעכט . . .

און צו זיך אַליין האָט זיך דעם קדמונ׳ס האַרץ גענומען, זיך דער-געהן און דערוויסען געוואָלט, זיך ערקענען און פערשטעהן. און דרעהען ארום זיך אַליין האָט דעם קדמונ׳ס האַרץ זיך גענומען, ווי נאָך דעם אייגענעם עק זיך דרעהען, איהם נאָכלויפען, נאָך איהם זיך יאָגען און איהם חאַפּען געוואָלט. געדרעהט זיך, געלאָפען — גיך און בייז, גיכער, בייזער — אין דער זייט געלאָפען, אויף יענער געפּרובט — און ... גאָרנישט: ס׳האָט קיין אָנהויב נישט דערגרייכט און קיין עק נישט דערגאַנגען. ביי זיך אַליין איז דעם קדמונ׳ס האַרץ געבליבען, ביי זיך אַליין און ביי דער אייגענער אָהנמעכטיגקייט.

דערשראָקען, אָבגעשטעלט און אַרומגעקוקט האָט זיך דעם קדמונ׳ס האַרץ: וואָס איז דאָ? מיט אויסגעגלאָצטע אויגען פאַר וואונדער, שרעק און נישט וויסען האָט ער אַ קוק און טראַכט געטהון: וואָס איז דאָ געשע-הען? וואָס האָב איך געוואָלט און וואָס האָב איך נישט דערגרייכט? נאָך וואָס האָב זיך געיאָגט און פאַר וואָס האָב נישט געחאַפּט? פון דאַמאָלס אָן האָט שוין דעם קדמונ׳ס האַרץ פון קיין רוה נישט געוואוסט: אָבגעלאָזט אַ ווײַלע, פלעגט זיך ווייטער צו דעם דאָס אומרוהיגע אונטערגנב׳ענען, עפּעס דערקוטשען, און עפּעס דערמאָהנען דאָס גענו-מען, צורייצען און בייז מאַכען און — גאָרנישט... ווייטער אָבגעלאָזט און נאָך אַמאָל געקומען און אַזוי שוין כסדר, כסדר.

און אַ פערקלעמטע און פערביסענע בייזקייט האָט דעם קדמונ׳ס האַרץ בייסען, סמאָקען און צופּען גענומען. שרעקליכער כעס און אומ-געהויערע פערדראָס האָבען אין דעם קדמונ׳ס האַרץ אויפגעשטורמט און אַנ׳אויסגאַנג געזוכט. געזוכט און געשטורמט, געשטורמט און געזוכט און נישט געפונען, און שטיקער האָט דאָס פון זיך אַליין גענומען, שטיקער פון זיך אַליין געריסען און זיך אַליין ביז בלוט געביסען — ס׳האָט גאָרנישט נישט דערגרייכט, ס׳איז צו גאָרנישט נישט געקומען.

און ווי אַ ווינטעל פאַר אַ ספק-שטורם, וואָס פריהער שטיל און אונבעמערקט פון דער ערד וואַקסט אויס, שטום און שטיל הויבט זיך פאַרפלען אָן און אומרוהיג און געשווינד פון איין אָרט אויפ׳ן אַנדערען טראָגט זיך, שפּעטער, ווי פון וועהטאָג, הויבט די ערד אונטער זיך אָן רייסען, קאָרטשעט זיך, שרעקט און שרעקט זיך, שרעקט זיך און שרעקט און דערנאָך צו פערשלאָסענע טיר און טויער שלאָגט זיך צו, הויבט זיך אויף זיי דראַפּען אָן, איבערגעשראָקען צו זיי טוליעט זיך,

טרייסעלט זיי און ווייסט אליין נישט, ציט אונטער מיר און טויער זיך פאר שטורם בעהאלטען, ציט מיר און טויער פאר שטורם עפענען, — אזוי פלעגט דאס אומרוהיגע צום קדמונ'ס הארץ־טיר זיך צושלאגען, אין איהר זיך קלאפען געוומען, זיך צו איהר טוליען, זיך אויף איהר דראפען, שרעקען און אנזאגען, בעטען, אנפרעגען . . .

מיט פערקלעמטען הארץ־וועהטאג, מיט וועהטאגליכע קארטשעני־שען און אהנמעכטיג, ווי הענד און פיס אבלאזען, פלעגט דעם קדמונ'ס הארץ פאר דעם אומרוהיגען ווי מיט'ן פנים צו דער ערד פאלען און מיט הערצליכע און ביטערע טרעהרען פאר דעם וויינען און זיך בעטען: — וואס ווילסטו? וואס ווילסטו פון זיך און פון מיר? העלפען דיר? — מיט וואס? אז כ'בין אליין נישט געהאלפען . . . דיך דיר קלאר מאכען? אז כ'בין זיך אליין נישט קלאר . . . זאגען דיר, ווער דו ביזט? אז איך ווייס ניט, ווער איך בין . . . עפעס זאגען דיר? נאר וואס? אז איך ווייס אליין גארנישט . . . איך בין עלענד ווי דו, אונפערשטענדיג און אונבעהאלפען ווי דו — טא וואס ווילסטו פון מיר? נו, נעהם, ביים מיך, רייס מיך . . .

און ס'פלעגט בשעת מעשה דאס אומרוהיגע גלייך אין די אויגען דעם הארצען קוקען, קוקען און זעהן, אז ס'האט נעביך דעם גאנצען אמת געזאגט און גארנישט, גארנישט פערלייקענט, און ס'פלעגט דערויף רחמנות קריגען, אויך דאס הארץ אויפ'ן אומרוהיגען; אונבעהאלפענע פלעגען זיי — מאט, אבגעלאזען און אנבעהאלפען, — ווי זיך אראבלאזען, איינער אויפ'ן צווייטען די הענד ארויפלעגען, זיך געטריי ארומנעהמען און אנטשוויגען ווערען, דערנאך דער אהנמעכטיגקייט און אונבעהאלפענ־קייט זיך איבערגעבען, פאמעליך — פאמעליך איינשלאפען און מיעד און אויסגעמאטערט אנטשלאפען ווערען.

מיט קורצען אטעם, שווער און שרעקענדיג פלעגט דער שלאף זייערער זיין. פרעמדע און שווערע, ווילדע און שרעקענדיגע חלומות פלעגען צו זיי אינווייניג, אין שלאף זייערן זיך אריינמישען, ביי זיי נישט פרעגענדיג, ווי ביי זיך אין רשות דארט געדרעהט זיך, ווי עפעס געזוכט, ווי נאך עפעס געשנארעט, געדרעהט זיך, געפלאנטעט זיך און גע'חלומ'ט — אהן אנהויב, אהן סוף, אהן אריינגאנג אהן ארויסגאנג, אהן טעם און זינען . . .

און כסדר אין מיטען שלאף, אין איין און דערזעלבער צייט,

עפּעס אײן און דיזעלבע זאַך — אַ שרעקענדיגס און אַ דערשראָקענס — דערשראָקען און דאָך לײַכט , פלעגט זײ מיט אַמאָל אַ ריהר און אַ זאָג טהון : הערט נאָר . . . מיט אַמאָל מיט אימפּעט פלעגען זײ זיך אַ חאַפּ טהון , אױפװאַכען און , װי שױן פון צװײ בעזונדערע װעלטען אַראָבגעפאַלענע , זיך מיט די אױגען בעגעגענען . . . אױפ'ן האַרצען נישט גוט, פון שלאָף נאָך מיעד און װײַטער נאָך שלאָפען װעלען , פעראומערט , אײנס דעם אַנדערן זיך נמאס און דערעסען — פלעגען זײ אײנס פונ'ם אַנדערן זיך אָבקערעװען און אונטערן אַרומער זיך אַלײן און אײנס דאָס אַנדערע זיך דערקוטשען אָנהױבען , זיך בײַזערן, זיך גריזען, אַלע מאָל פון אײן אָרט אױפ'ן אַנדערן זיך דרעהען , זיך קערעװען און קײן אָרט זיך נישט געפינען, און געזוכט — און נאָך אַמאָל נישט געפונען , און װײַטער מיעד אַנטשלאָפען געװאָרען — און נאָך אַמאָל אױפגעװאַכט , אַזױ צײַטען , צײַטען לאַנג , אַזױ יובלות , יובלות-װײַז און כסדר כסדר . . .

און גרױסע װעלטען אָהן לשון , און גרױסע צײַטען אָהן מעשים , פון קײנעם נישט בעמערקטע , פון קײנעם נישט געזעהענע , זענען אַזױ זיך , אָהן אַ שאָטען אפילו , פערגאַנגען . און דער אײביגער גרונד-שטײן האָט נאָך אַלץ אין דער אוראַלטער , נאָך פאַר-רוהיגער רוהיגקײט גערוהט . און אױפ'ן גרונד-שטײן גערוהט האָט דער קדמון, אין דעם קדמון דאָס האַרץ זײַנס און אין דעם האַרצען — דעם האַרצענס אומרוהיגקײט . װאָרום מיעד איז שױן געהאַט געװאָרען דאָס אומרוהיגע פון אין זיך און אַרום זיך זיך דרעהען . מיעד , יאוש'דיג און אָבגעלאָזען האָט דאָס זיך צו דעם גרױען אונבעװעגליכען און אָהן-צורה'דיגען נישט-װיסען זיך איבערגעענטפערט. טומפּקײַט און אָהנמעכטיגקײַט האָבען דעם אומרוהיגענס אונצופריעדענהײט מיט הױלע שפּינװעבס-פעדים בעשפּינט — טומפּקײַט , גרױליכקײַט און פױלקײַט . . . נאָר אין דעם פױלען און גרױען שפּינװעבס-פּלאָנטער — אַ שװאַכער און קױם-צאַנקענדיגער זכרון-אָבשײַן . . .

און דורות אָהן שיעור און צײַטען אָהן ערך זענען פון נישט געקומען , מיט נישט צו נישט פערגאַנגען . ביז . . . ביז דעם קדמונ'ס מח האָט זיך אַלײן אױפ'ן געדאַנק גענומען .

און געװען איז דאָס אַזױ : — אײנמאָל , — נישט טאָג , נישט נאַכט , נישט בין-השמשות איז דאַן געװען , — אָהן שום טעם און אָהן שום סבה , נאָר פּלוצים , פון זיך האָט דער קדמון מיט זײַן מח אינאױ-

נעם אַ געטליך=פרעהליכען צאַפּעל און ציטער געטהון: האַ! . . . .
כ׳ווייס! . . .

— . . . געוועזן איז דאָס איינער פון די גרויסע צופאַל=מאָמענטען, וואָס צופעליג דערוויסט מען זיך, צופעליג דערקענט מען זיך, מיט אַמאָל צופעליג דערפיהלט מען די גרויסע שרעק פון צופאַל . . . דאָס איז געוועזן איינער פון די מאָמענטען, ווען דער שעפּפער דאַן זיך אַליין אַלס איינציגע שעפּפונג דערפיהלט זיך; איינער פון די מאָמענטען, ווען דער שעפּפער דאַן מיט זיך אַליין, מיט זיך אַלס איינציגע יצירה, און מיט זיין גרויסען און הייליגען געדאַנק פון יצירה פרעהט זיך, הייליגט זיך, גרויסט זיך און ליעבט זיך . . . די געטליך=גרויסע און איי=ביג=שעפּפעריזשע רגע=פרייד האָט דאַמאָלס דער קדמון איבערגעלעבט. דאָס איז דער ערשטער גרויסער יצירה=טראַכט געוועזן.

און . . . אין דער רגע האָט דער אייביגער תהו ובהו געזאָלט פאַרב און געשטאַלט אָננעהמען, אין דער רגע האָט צו די אונצעהליגע און אונענדליכע נולען געזאָלט זיך אַנ׳איינס צושטעלען, אין דער רגע האָט די ערשטע און גרעסטע וועלט=פּאָעמאַ געזאָלט איהר אמת׳ן ריטם, איהר דייטליכסטען אויסדרוק קריגען, נאָר . . . אינאיינעם מיט׳ן ערשטען יצירה=טראַכט איז דער ספק געבוירען געוואָרען . . . און ווי נאָר די גרויסע פרייד=רגע איז אַריבער, אַזוי איז דער ספק פאַר׳ן קדמונ׳ס מח געקומען, זיך קאַלט און רוהיג גלייך איהם אַנטקעגען אַוועקגעשטעלט און מיט אַ קאַלטען און ציניזשען שמייכעל ביי איהם אַ פרעג געטהון: דו ווייסט? אַנו, פּרוב זאָגען וואָס? . . .

אָט ערשט, נאָר=וואָס, געהאַט, געהאַלטען, געדענקט . . . און אין דער איינציגער רגע און שוין: פערגעסען, נישטאָ, פערשוואונדען . . . אַ צאַפּעל און ווי אַ וואָרף נאָכדעם האָט זיך דער קדמון געטהון, נאָר — וואו? וואָס? ווער? ווען?

דער ערשטער שטייפער און שאַרפער יצירה=טראַכט האָט זיך אַזוי ווי פון די איינציגע הענד אָבגעלאָזט, ווי אַרויף אויף דעם מח אַרויפגע=שטייגט און דאָרט זיך צונומען, עפּעס נישטיג און שיטער געוואָרען און פערשוואונדען.

אָבהענדיג, אָהן שום אחוזה, אָהן עפּעס, צומישט און פּערטו=מעלט, האָט זיך דעם קדמונ׳ס מח אַ סך צייט אַרום זיך געקוקט, און די גאַנצע צייט איז זיך ביי אַ זייט, קאַלטבלוטיג און צופרידען, אויף

ווינע ליפּען זײַן קאַלטער און צינישער שמײכעל — דער ספק געשטאַנען. און אַרומגעקוקט האָט זיך דעם קדמונ׳ס מח און געקוקט און געקוקט. און נישט געוואוסט האָט ער נאָך וואָס ער קוקט, אויף וואָס ער קוקט אַרום, נישט געוואוסט ער אפילו, צי קוקט ער גאָר...

און נישט געדענקט האָט ער, צי האָט ער עפּעס פערלוירען, צי האָט ער גאָרנישט געהאַט, צי האָט ער אין עפּעס פערגעסען, צי האָט ער גאָרנישט געוואוסט. געקוקט האָט ער נישט אין קיין וועלט, נאָר גלאַט זיך, סתם... געקוקט האָט נישט ער, נישט זײַן אויג, נאָר אַליין די טומפּקייט...

און ס׳זענען דורות־סריסים און צײַטען־עקרות, לעבען אָהן אינ־האַלט און כח אָהן ממשות, אָהן שיעור און אָהן ערך, אָהן געשטאַלט און אָהן פאָרם זײַענדיג נישט געוואָרען און שטעהענדיג פערגאַנגען, ביז... ביז דעם קדמונ׳ס מח האָט זיך דערמאָהנט, אַז... אַז ער האָט עפּעס פערגעסען. און ער איז צו זיך געקומען.

און ווײַט — ווײַט איז דאָס פערגעסענע פונ׳ם קדמונ׳ס מח געווען. דאָך געדאַכט האָט זיך איהם און געפּיהלט האָט ער, אַז איין קלייניגקייט, איין גאָרנישט, עטוואָס אַנדערש ס׳זאָל זײַן ווי ס׳איז, איין בליק־מחשבה, איין גליקליך רעיונ׳דיל, איין צופעלינגער אײַנפאַל — און — די זאַך איז בײַ איהם און ער איז בײַ זיך.

און געזעהען האָט דער מח דעם קדמונ׳ס, ווי אָהן אַ שיעור וועגען און שטעגען צו דעם פערגעסענעם פיהרען. און געשטאַנען איז ער, גע־קוקט און לאַנג געקלערט און בעטראַכט, אויף וואָס פאַר איין וועג זיך פריהער צו לאָזען. נאָר אַז ער האָט געזעהען, אַז פון אַלע וועגען איז דער סוף דעם אָנהויב ווײַט און אַלע אָנהויבען מיט אָבשײַ און מיט פחד אויף דער נישט־היימישער ווײַטקייט קוקען און צו די מאַמעס־נאָהענטען טוליען זיך; אַז ער האָט געזעהען, אַז אַלע וועגען פיהרען ערגעץ, נור וואוהין ווייסען אַליין ניט, — האָט ער אַ נישט־בעטראַכטען פון זיך שפּאַן געטהון און אָהן אַ ברירה אויף איינעם פון די וועגען זיך געטראָ־פען... און ער האָט זיך געהן געלאָזט...

ער דעם וועג און דער וועג איהם אומבעקאַנט, פערשידענע און ויך־פרעמדע, — האָט ער גלײַך און שטאַר געקוקט און ערגעץ־וואו גע־

גאַנגעֶן און דער וועג האָט שטום געשוויגעֶן און ערגעץ=וואו געפֿיהרט . . .

אַ סך , אַ סך אונטער=וועגען האָבען איהם שוין פֿון אויג פערלוירען , און די זײַטען=וועגען האַלטען איהם נאָך אַלץ אין דער מיט אין זײַערער, און דער פאָר=וועג האַלט נאָך אַלץ אַ שטומען טײַטפֿינגער, אין דער ווײַטקײַט אויסגעשטרעקט, און שטום און ווײַט ווײַזט אַלץ אָן : ווײַטער . . . ווײַטער . . .

און נישט אײַנמאָל איז איהם שוין אויפ'ן גערדאַנק געקומען , אַז דאָס אינגאַנצען איז עפּעס אַ שפּיעל , אַנ'אָנשטעל . . . אַז דאָס האָבען זיך אַלע צײַטען זײַנע אָבגערעדט , אום פֿון איהם חוזק צו מאַכען , און אַז אונטער איהם דער אונטערוועג אונטערוויליכס פֿון איהם שפעט , די זײַטענוועגען שטיקען זיך , שמײכלען און ווינקען זיך איבער , און דער ערנסט פֿון דעם פאָרוועג איז אַ געמאַכטער , אַ פערשטעלטער און נאָר ביז אַ צײַט — ביז ער וועט איהם איבערגעהן און אונטער זיך איהם לאָזען . . . נישט אײַנמאָל איז איהם אַזאַ געדאַנק אָנגעקומען , נאָר באַלד האָט ער איהם איבערגעשלאָגען און מיט זײַן האַסטיגען ווײַטערגאַנג איהם פערטריבען .

און לאַנג — לאַנג האָט איהם דער וועג פֿון ווײַט צו ווײַט און ווײַטער אין ווײַטקײַט געפֿיהרט , ביז ער האָט אַ שײַדוועג בעגעגענט . שטעהן איז דעם קדמונ'ס מח בײַם עק גרעניץ פֿון זײַן ערשטען וועג געבליבען און זיך אַרומקוקען גענומען , — ווײַטער אָהן אַ שיעור וועגען און שטעגען , — און אויף וואָסערן לאָזט מען זיך ? . . .

און ס'שטעהען די וועגען, קוקען, זעהען און שווײַגען . אַלע פרײַ , אָהן שום שומר=אויג שטעהען אָפען, הפקר און אַלײן . יעדערער לאָזט אין זיך אַרײַן , נאָר רעדט נישט צו : די ברירה בלײַבט בײַ יענעם . . . זײַ אַלײן שווײַגען האַרט און קוקען . . . און עס דאַכט זיך , אַז יעדערער פֿון זײַ ווײסט עפּעס יאָ און ווײסט נישט , און ס'איז בשום אופן נישט צו זאָגען , צי שפּעטען זײַ , צי מײנען זײַ ערנסט , צי נאַרען זײַ , צי זענען זײַ אַלײן גענאַרט . . . צי פֿיהרען זײַ אויף עפּעס אויסזאָגען , צי רופֿען זײַ אויף עפּעס געוואָהר ווערען , צי ווילען זײַ עפּעס גוטעס זאָגען , צי האָבען זײַ עפּעס שלעכטעס פערטראַכט — זײַ שטעהען נאָר אָפען, קוקען און שווײַגען . . .

און אַ געדאַנק אַ געזעצטער , אַ רוהיגער , אַנ'אַלטגעניטער און

געטריַיער איז דאַן צום קדמונ׳ס מח צוגעגאַנגען , איהם לײַכט אָנגע־ ריהרט און צו איהם אַ זאָג געטהון : פאָלג מיך, — קעהר דיך אום : יעדערער פון אָט די אַלע וועגען צו שײדוועגען פיהרען , יעדער אײנצי־ גער פון יענע וועגען צו נײַע שײדוועגען פיהרען און אַזוי ווײַטער און ווייטער און אַזוי אָהן אַ סוף און אַזוי אָהן אַנ׳עק , — קעהר דיך אום . . . און דעם קדמונ׳ס מח האָט זיך צוריק צו זײַן איבערגעגאַנגענעם וועג שוין עטוואָס אויסגעקערעוועט . און געדאַכט האָט זיך — ער פאָלגט : אָט דרעהט ער זיך אוים און לאָזט זיך צוריק געהן , נאָר נײַן . . . ער האָט אויף צוריקוועגס נאָר איין קוק געטהון , ווי זיך ערגעץ דאָרט אַ סימן געמאַכט, זיך צוריק אויסגעדרעהט און ווײַטער אָהן אַ ברירה אויף איינעם פון די וועגען זיך געטראָפען . . . פון ווײַט צו ווײַט און ווײַטער אין ווײַטקײַט געגאַנגען , און ווײַטער צו אַ שײדוועג געקומען . שוין אומ־ געטראַכט , אויף גיך , האָט ער אויף צוריקוועגס אַ בליק געוואָרפען , זיך נאָך אַמאָל אַ צווײַטען סימן געמאַכט און זיך ווײַטער אויף אַ וועג געלאָזט , און . . . נאָך אַמאָל אַ שײדוועג בעגעגענט .

אָבגעשטעלט האָט זיך שוין דאָס מאָל דער מח דעם קדמונ׳ס , און דער אַלט־געניטער און געטרײַער האָט זיך איצט נאָך הערציגער און ליבער ווי פריהער בײַ איהם זיך געבעטען : — פאָלג מיך — קעהר דיך אום . . . אונטערגעגעבען האָט זיך איצט דער מח : ער האָט זיך אומגע־ קעהרט , די איבערגעלאָזענע סמנים האָבען איהם פון וועג צו וועג גע־ פיהרט , ביז ער איז שטיל , בגנבה און אונבעמערקט אויפ׳ן אָרט , פון וואַנען ער איז אַרויסגעגאַנגען , אָנגעקומען . און געזעהען האָט דער אָנהויב , די הײם זײַנע , אַז ער איז נעבּיך מיט גאָרנישט געקומען , און זי האָט גאָרנישט געפרעגט , גאָרנישט איבערגעפרעגט , זי האָט געטרײַ און שטיל איהם צוגענומען בעדויערט . . .

און לאַנג — לאַנג איז אַזוי דעם קדמונ׳ס מח אָהן ווילען און אָהן חשבון אין יאוש געלעגען . געלעגען , אויף גאָרנישט געוואַרט , געקוקט, — אויף גאָרנישט נישט אַרויסגעקוקט . אַזוי געלעגען , געלעגען, ביז אין אײַנגענער פינסטערניש פון זײַן נאָך־געשלאָסענער ראיה פלעגט זיך עפּעס אַ מין ספק־שטערענדיל בעווײַזען און טיעף־טיעף דאָרט און ווײַט־ווײַט פלעגט זיך עס פאַר איהם אלע מאָל טיקען און אויפשווימען , לעשען

און אויפחאַפּען , עפּעס ווינקען און מײַנען , ערגעץ רופען און ווײַזען און שווינדלען און שווינדלען . . . קאַלט און אָהן אינטערעס פלעגט דער קדמון אויף דערויף קוקען , קוקען גלאַט זיך , קוקען סתם — ס׳פלעגט איהם נישט האַרען , ס׳פלעגט איהם נישט אויסמאַכען .

נאָר דאָ פלעגט אַ געדאַנק — אַליין נישט קיין פעסטער , אַליין אין זיך נישט פערזיכערטער—צום קדמונ׳ס מח צוקומען און אַליין שוואַך , אַליין מסופק׳ליך — פלעגט זיך אַליין ווי קוויינקלענדיג איהם דאָך איינרייי־ דען : דו ווייסט דען ? . . . אפשר . . . מעגליך אַצינד . . . דו האָסט דאָך במילא קיין ברירה .

נישט ווי צו איהם גערעדט , אָהן אינטערעס און אָבגעלאָזען , פלעגט דעם קדמונ׳ס מח דאָס אויסהערען , נישט פאַר דעם , נישט געגען דעם גאָרנישט ענטפערן , פלעגט פויל און אָהנמעכטיג , אונגלויי־ ביג און אָבגעלאָזען זיך אויפהויבען און אין וועג זיך לאָזען . אויף אַ שטיק צייט פערפאַלען ווערען און דערנאָך נאָך אָהנמעכטיגער , פוילער , נאָך אונגלויביגער און אָבגעלאָזענער קוים־קוים שוין צוריק צום אָנהויב צו זיינעם זיך צושלעפען , און מיעד , און טעמפּ , און שווער אין יאוש אַנידערפאַלען .

III

און וועלטען־דורות אָהן זינען , גאונים־כחות אָהן מעשים , גרוי־ סע לעבענס אָהן ממשות און לעגענדעס־וועלטען אָהן בילדער זענען אַזוי זיך איבער׳ן קדמון , איבער זיין טומפּקייט און אָהנגעפּיהל אַריבער און פאַרבייגעגאַנגען , ביז . . . ביז דער קדמון האָט איינמאָל מיט אַמאָל דער־ זעהען און גרינדליך פערשטאַנען , אַז ביי זיך און אין זיך האָט ער פאַר זיך גאָרנישט , אַז נישט אין זיך וועט ער זיך געפינען . ער האָט גרינד־ ליך פערשטאַנען און מיט דער טיעף פון זיין האַרצען דערפיהלט , אַז ער אַליין איז קאַרג פאַר זיך , אַז ער אַליין געהט זיך איבער , אַז ער אַליין קען זיין איינענע מאָס נישט זיין און . . . אַז ער און אַלעם אויסער־ ער איז אויסער איהם . . .

און געווען איז דאָס אַזוי : — איינמאָל נאָך אַ שווערען , מיעדען און פערפלאָנטערטען טראַכטען , נאָכדעם ווי מיעדע מחנות אונזיניגע און

טומפּע רעיונות , אײַנס דאָס אַנדערע נישט איבערוואַרטענדיג , האָבען אָהן סדר אײַנס אויף דאָס אַנדערע זיך געלאָזט , אײַנס אין אַנדערן זיך געטשעפּעט , זיך געדרעהט און פערפּלאָנטערט און אומזיניג ווי א וואָרים־פּלאָנטער אײַנס אויפ'ן אַנדערן געקראָכען און דעם קדמון דעם מח איבערפולט , — פּלוצים און מיט אַמאָל האָט דאַמאָלס דער קדמון זײַן מחשבה אָבגעלאָזט , דעם שוין אָנגעטראַכטען מחשבה־פּלאָנטער אין מח אַליין געלאָזט און אַליין , ווי א פרעמדער , ווי נישט אין זײַן רשות זאָל דאָס פּאַרקומען , האָט זיך אין דער זײַט אַוועקגעשטעלט . דער אַליין איבערגעלאָזענער מחשבה־פּלאָנטער האָט א שטיקעל צײַט נאָך , נאָך גאָרנישט ווײַסענדיג , זיך דאָרט געווירמעט , געדרעהט זיך און געפּלאָנ־טערט , נאָר באַלד אַז ער האָט זיך אַרומגעקוקט, אַז עפּעס האָט אויפגע־הערט , אַז עפּעס קומט שוין מעהר נישט צו — איז ער אָבהענגדיג שטיל געוואָרען און רוהיג־וואַרטענדיג ליעגען געבליבען . און אַזוי , אפילו פאַר זיך אַליין נישט בעמערקט , האָט ער זיך פון זיך אויסגעלאָזט .

און דערפיהלט האָט אין זיך דער קדמון דאַן עפּעס א מין זעלטענע גרינגקײַט , אַזוי ווי די וואָג פון זיך אַליין און זיך אַליין געוואויגען , ווי אַ האַרץ אַליין פאַר זיך, ווען דאָס איז קיין זאַך און קיין זאַך דעם איז נוגע . . . און דערפיהלט האָט ער , אַז גרינג , איידעל און נעבעלדיג הויבט זיך דער איידעלער מהות זײַנער אויף , טהוט זיך אָב פון זיך , לאָזט זיך איבער און אין אַ שטילען , קוים־הויבענדיגען געדאַנקען־נעבעל געהט איבער , — הויבט זיך נעבעלדיג , בעוועגט זיך שטיל , נעבעלדיג צושפּרייט זיך , אַזוי צוגעהט און בלײַבט נישט : — אָהן־אָרטיגער , אָהן־פאַרביגער און אָהן־געשטאַלטיגער גאָרנישט , נור אויף דעם גאָרנישט און ערגעץ ווײַט־ווײַט אויף איהם שטעקט עפּעס , רוהט עפּעס—קוים דאָס אָנצוזעהן , דאָך עפּעס — זײַן בעוואוסטזײַן .

און גערוהט האָט דאַמאָלס אין קדמון אַזאַ שטילקײַט , וואָס די שטילסטע און טיעפסטע נעכט , די אײַנזאַמסטע און ווײַטע־ווײַטע מדבריות און די רײַנסטע און הײליגסטע פריהמאָרגען־הימלען האָבען פון אַזאַ שטיל־קײַט קיין השגה , האָבען פון אַזאַ שטילקײַט אפילו קיין מסורה .

און געפיהלט האָט זיך אין דער שטילקײַט , אַז דאָ דאַרף זיך איצט צום ערשטען און לעצטען מאָל א ערשט און לעצט וואָרט זאָגען ; געפיהלט האָט זיך , אַז עפּעס נאָך קײנמאָל נישט־געוועזענעס און אויף אײביג־פערפאַלענעס דאַרף זיך דאָ איצט אָבטהון .

ס׳איז קײַנמאָל שטילקײַט נאָך אַזוי שטיל און טיִעף נישט געווען; ס׳איז נאָך קײַנמאָל שטילקײַט אַזוי אונגעהויער אונענדליך און גרענצלאָז נישט געווען — דאָך האָט שטילקײַט נאָך קײַנמאָל נישט ווי דאַמאָלס זיך אַלײן אַזוי אַרומגענומען און בענומען, דאָך האָט נאָך שטילקײַט קײַנמאָל נישט ווי דאַמאָלס איהר אײַגענע אונגעהויערקײַט ביז די אײַגענע ווערצלענהאָהר אַזוי דורכגעדרונגען און פערשטאַנען... טיִעף און שאַרף ביז מח־וועהטאָג, גרינדליך און טיִעפזיניג ביז אָבגרונד און אונזין האָט זיך די שטילקײַט פערשטאַנען דאַמאָלס.

אונענדליך פערשטאַנען האָט די שטילקײַט אונענדליכקײַט — נור נישט מעהר; גרענצלאָז־גרענצלאָז בענומען האָט זיך דאַן די שטילקײַט — נור מעהר נישט: מעהר איז נישט געווען, מעהר איז זי נישט געווען, מעהר האָט נישט געקאָנט זײַן!... געאַרט האָט דאָס דער שטילקײַט און זי האָט נאָך שטײַפער דעם מח אָנגעשטרענגט.

און דערפיהלט האָט די שטילקײַט, אַז די גרויסע, גרויסע בּרירה־רגע דערנעהערט זיך, און — אָדער זי אַלײן דאַרף אין דער זײַט זיך אַוועקשטעלען און דאָס, וואָס געשעהן דאַרף, געשעהן לאָזען און אײביג שטיל בײַ איהר אײביג שטילער מײנונג וועגען דעם בלײַבען, — אָדער — גאָרנישט אויסער זיך נישט אַרויסלאָזען, נאָר גרוים און אײניג בײַ איהר אײגענער גרוים און אײניגקײַט בלײַבען און מיט זיך אַלײן נאָר, מיט איהר אונגעהויערער אײניגקײַט אַזוי אויף אײביג, אײביג שטעהן און שטעהן... און געפיהלט האָט די שטילקײַט, אַז אויב אויף נאָך אײן האָהר שטרענגט זי נאָך איהר מח אָן, אַזוי תיכף, אין דער אײגענער רגע, מיט אַמאָל פּלאַצען וועט ער און — מיט איהר גאַנצער אונגעהויערקײַט וועט זיך פון איהרע טיִעפסטע טיִעפענישען אַנ־אײביגער משונה־גוואַלדיגער ריטשע אַרויסרײַסען און אײביג ווילד און משונה וועט דער אײביגער ווילדער און משונה׳דיגער ריטשע מיט אַנ׳אָפען מויל שטעהן און ווילד און אײביג, אײביג און ווילד נאָר ריטשען, ריטשען און ריטשען... אײביגער געשרײַ... אײביגער געוואַלד... אײביגע משוגעת... — ... מורא דערפאַר האָט די שטילקײַט געקריגען, זי האָט דעם שטײַף אָנגעשטרענגטען מח אָבגעלאָזען און אויף דעם, וואָס געשעהן דאַרף און זאָל, ווי שוין בעשטאַנען און שטיל און רוהיג דערויף געוואַרט... — רוהיג, רוהיג און גאָלע רוה... שטיל און שטילער און קדמונ׳יש שטיל...

ווי בײַ אַ זײַט , ווי עמיצן אַנדערש , נישט איהם , זאָל מען דאָ מײַנען — איז זיך דער קדמון געלעגען , געוואַרט און אַרויסגעקוקט . און אין איהם געוואַרט האָט די גרויסע , פון קײן שמועה נאָך נישט געהערטע , פון קײן אויער נאָך נישט בעריהרטע , די נאָך פ א ר־מעשׂי־בראשית שטילקײַט , גרויס , שטיל און פערהוילען האָט זיך דאָס גרעסטע פערהוילענסטע און שטילסטע דערנעהנט .

ס'איז פון ערגעץ אויסער דעם קדמון צו איהם נאָך אַ שטילע שטילקײַט צוגעגאַנגען נאַכטיש שטיל . . . נאַכט געהײם און נאַכט פער־הוילען , נאָר אויך אַזוי ווי שפעט בײַדערנאַכט טיעף אין מח און אין האַרצען — אַ ליעבעס פאָרגעפיהל פון אַ באַלדיגען פריהמאָרגען . . . דאָס איז די מאַמע פון אַלע שטילקײַטען געווען , דאָס איז די געטרײַסטע פון אַלע שטילקײַטען געווען , דאָס איז דער ערשטער און געטרײַסטער שליח אין ערשטע און גרעסטע שליחות צו דעם ערשטען און אומשול־דיגען געבור אַהער געקומען .

און צוגעקומען איז צום קדמון די שטילקײַט , האָט זיך בײַ זײַן קאָפּ אַוועקגעשטעלט און שטיל און געטרײַ אויף איהם קוקען אָנגעהויבען . מוטערליך־ערנסט , מיט פערלעגטע הענד אויף דעם האַרצען און מיט אַ קוים־קוים שמײַכעלע אויף די ליפּען איז די מאַמע־שטילקײַט בײַם קדמונ'ס צוקאָפּענס געשטאַנען און אויף איהם געקוקט און געקוקט .

און וואָס מעהר זי האָט געקוקט אויף איהם , אַלץ מעהר און מעהר האָט מען געזעהן , ווי אויף איהרע וויעס און שטערען געפּאַהר־ערנסט און געפּאַהר־אומרוהיגקײַט וואַקסען און אויף איהרע ליפּען אַנ־אײַנגעהאַלטענער בטחון־שמײַכעל , ווי אויף אַ גוטער בשורה וואַרט און האָפט .

פאָרזיכטיג האָט דער שמײַכעל די גאַנצע צײַט דעם ערנסט אין די אויגען געקוקט , ווי זיך אָנפערענדיג : מעג איך ? פּאַמעליך־פּאַמעליך , נור אַלע מאָל פלעגט זי אַ ביסעלע רשות בעקומען , זי פלעגט זיך ווײַטער צושמײַכלען און צופרידענער און צופרידענער ווערען . . . ערנסט , ערנסט איז דאָך נאָך די שטילקײַט געבליבען , און אונטערן שטילען שלאָף־קוק פון דער שטילקײַט איז דער קדמון אַנטדרימעלט גע־וואָרען . . . — אײַביגע שטילקײַט . . , אײַביגע געבור־שטילקײַט . . . אײַביגעס שטילשווײַגען פון גרעסטען און ערשטען סוד פון ערשטליני־גען . . . די שטילקײַט האָט בײַ דעם קדמון דעם ערשטען וועה אַרויס־

גערופען: אויפ'ן קדמונ'ס פנים האט זיך די ערשטע מינע בעוויזען . . . שטיל, שטיל — ס'האט זיך די צווייטע מינע בעוויזען . . .

און איבערפולט איז דאן געווארען די שטילקייט מיט אזא הגאה, ווי ביי א בראנדיגער און שרעקליך־געפעהרליכער וואונד, בשעת זי שוין ווייך־ווייך ווערט, זיך עפענען דארף, און אט־אט הויבט זיך פיהלען אן, ווי דער ערשטער טראפען שוין אנ'אויסגאנג זוכט, שפארט זיך, די שפיצען הויט רייצט שוין און אט־אט זיך עפענען דארף — אט־אט! . . . און — אלע שטילקייטען פון אלע וויסטע און איינזאמסטע נעכט, פון אלע וויסטע און וויט פערוואָרפענע מדבריות, פון אלע הויכע און וויטע הימלען, פון אלע צייטען, ערטער און וועלטען איז דאן אין דער שטילקייט געווען. און — וויפיעל ערנסט שטילקייט ביי זיך אליין, אין אייגענעם רשות האט און וויפיעל אייביגער ערנסט ס'איז אין זיין און נישט זיין — אט דעם אייביגען ערנסט און דאס גרויסע און אייביגע אחריות פון אלע געפאהרען פון אלע צייטען און דורות, וועלטען און בּרואים בשעת לידה און מיתות — האט דאן די שטילקייט איבערגעפיהלט און פערשטאנען און דאך דאס אלעם מיט דער קלארסטער און טיעפסטער דעה אויף זיך גענומען. און — אינאיינעם מיט דער דריטער מינע אויפ'ן קדמונ'ס פנים — האבען זיך אין קאפ ביים קדמון צוויי אויגען געשפאלטען און האבען מיט איהם און פון איהם אויסער איהם א קוק געטהון . .

V

צוויי גרויסע, שווארצע, ווילדע און טיעפע אויגען — צוויי גרויסע און דערשראקענע אומשולדען . . . צוויי גרויסע שרעקליכע זינד . . . צוויי ווילדע און טיעפע עונשים . . .

אליין די אימה — און פול מיט שרעק . . . פון פינסטערניש פינס־טערער און פון פינסטערניש זשעדנער . . . פון אבגרונדען טיעפער און נאך טיעפקייט דארשטיגער.

צוויי יונגע, שווארצע, ברענענדיגע אויגען — צוויי יונגע שלאנגען פון א בייזען אבגרונד אין ווילדען וואסערפאל געבוירען, דורך א ווילדען שטורם אין וויסטער נאכט געהויבט, דורך א וויסטען מדבר אויס־געהונגערט, דערנאך דורך גיפטיגע שטן־ברוסטען אויסגעזויגען, בייז און דארשטיג, מעכטיג ווילד און טיגריש — אהן קיין שום עול, אהן קיין מסורה, אהן איינענטימער, אהן איינענס, אהן זיך אליין אפילו . . .

צווײַ יונגע, שוואַרצע, טיִעפֿע אויגען, — איין עפֿען, איין בליק, איינער, איין=און=איינציגער — אַליין אַ ווילדער=ווילדער אָבגרונד און דאָך פֿאַר אייביגע=אייביגע אָבגרונדען דאָס ערשטע גרונד=געזעץ; אַליין בלבול, בלבול און אונזין און . . . דער ערשטער און גרעסטער זין; אַליין אַ שרעק, מבולבל און פֿערלוירען — און פֿאַר תהו=ובהו — אינהאַלט פֿאָרם און אחיזה . . .

און גיך, שטיל און שנעל איז דעם קדמון'ס ערשטער אויגען=בליק דורך דעם אונפֿאָרמיגען און אונענדליכען תהו=ובהו דורכגעפֿלויגען, ווי אַ גיכער און שטילער דורכפֿליה פֿון אַ שאַרפֿען מעסער=קלינג אין אַ שטילער טונקעלקייט, מיט אַ שאַרפֿען און גיכען בליץ=שניט האָט ער בליץ=שנעל די אונענדליכקייט ווי אויפֿגעשניטען.

אויף אַזאַ גיכען און גרינגען אויפֿשניט זיך נישט ריכטענדיג, איז דער אונענדליכקייט באַלד דערנאָך ווי אַ גרינגער, קיהלער און ליעבער הנאה=ציטער דורכגעגאַנגען, נאָר פֿון געשווינדקייט, אומגעריכטקייט און איבער=ראַשונג האָט זי זיך באַלד עטוואָס ציטערנדיג און פֿיבּריג דערפֿיהלט: עט=וואָס קיהלבליך און באַלד הייס, אַ קעלט=דורכלויף און באַלד מיט שווייס בעשלאָגען . . . און איידער דער תהו=ובהו האָט זיך אַ ריהר געטהון, וואָס מיט איהם איז געשעהן צו דערזעהן, האָט דער אָרט פֿונ'ם שניט זיך שוין אויף צווייען צוטיילט און פֿון אייביגער אָנגעשטרענגטקייט און אויס=געצויגענקייט — איצט דורכגעשניטען און פֿריי געלאָזען, — האָבען זיך די טיילען מיט אימפּעט און ווי זיך אויסגעריסען צוריק אַ לאָז געטהון און אַראָב, אין די זייטען אַריין אייַנגעלאָפֿען.

און געבליבען איז דער אָרט פֿון אויפֿשניט דורך און דורך, פֿונ'ם אָנהויב קדמונ'ס אויגען ביז'ן דאָרטיגען און דאַמאָלסדיגען מעגליכען סוף — פֿאַר'ן קדמונ'ס אויגען=קוק — פֿריי, ליידיג און אָפֿען.

אין זיך אייַנגעשרומפּען, בע'רעש'ט, פֿערטומעלט און פֿער'חלש'ט זענען אין ביידע זייטען די תהו=ובהו=אויפֿשניטען געלעגען און צווישען זיי, אין מיטען, האָבען צוויי טיעפֿע, שוואַרצע אויגען געקוקט — אין איין מאָס, אין איין ריכטונג, שטאַר און גלייך . . . און נישט געוואוסט האָבען די אויגען, וואָס איז דאָס אַזוינס, וואָס זיי קוקען, וואָס איז דאָס אַזוינס, אין וואָס זיי קוקען און, בכלל, צי קוקען זיי גאָר: נישט געוואוסט

האָבען זיי , צי זעהען זיי , צי ווערען זיי געזעהען , צי זענען זיי די זעהערס , צי דאָס זעהען , צי דער קוק . . .

VI

און אָהן שיעור און אָהן ערך דורות . נאָך דורות און יובלות נאָך יובלות , כח אָהן אויסדריק , פאַנטאַזיעס אָהן בילדער און טרוימען אָהן לעגענדעס, אָהן הימעל און אָהן ערד זענען אַזוי, נישט געזעהענע פאַר'ן קדמונ'ס אויגען, דורכגעגאַנגען, ביז . . . ביז דער קדמון האָט זיך דער־וואוסט , ביז דער קדמון האָט דערפיהלט , אַז די אויגען זיינע זענען , אַז דאָס , וואָס זיי זעהען , זעהט ער און אַז דאָס זעהט ער מיט זיי . און דער קדמון האָט , ווי קינדערש שפּילענדיג זיך , אַלע ווייַלע זייַנע אויגען געעפענט און פערמאַכט . פערמאַכט האָט ער די אויגען און האָט הנאה געהאַט , געעפענט האָט ער זיי און איז צופרידען געווען .

און דורות־לאַנג אין חלשות איז דער דורכגעשניטענער תהו־ובהו געלעגען , ביז ער איז צו זיך געקומען . היציג־בראַנדיג און בראַנדיג־דאָרשטיג זענען זייַנע אויפשניטען געווען, ווי נאָך אַ לאַנגען און דויערנ־דען , טרוקענעם און דאָרשטיגען מיט־בלוט־אָבגעהן . און ס'פלעגט דער תהו־ובהו די גאַנצע צייַט זיין בראַנדיגע היץ אין דעם פרישען שוואַרצען שרעק פון קדמונ'ס אויגען לעשען און זייַן דאָרשט — אין זייער טיעפקייַט ׃ לאַנג־לאַנג , יובלות־יובלות'ווייַז און דורות, דורות גאַנצע, ביז . . . ביז ער האָט זייער . פרישקייַט אויסגעשעפּט, ביז ער האָט זייער טיעפקייַט זיין בראַנד אַנגעטשעפּעט . און דער תהו־ובהו איז ווייַטער אין בראַנדיג־דאָרשטיגען חלשות אַרייַנגעפאַלען . פערטראָגען איז ער געלעגען און אין בראַנדיגער גהינום־היץ פון אוקינוס'ען געטרוימט .

היציג און ווי צומישט, פערטריקענט און פער'חלש'ט האָט דער תבו־ובהו לאַנג־לאַנג נאָך אויפ'ן קדמונ'ס אויגען געקוקט, אויף זיי אַרויסגעקוקט און פון זיי עפּעס נייַעס, פרישס און קיהלס געוואַרט און אַלע מאָל נאָכדעם, ווי זיי זענען לאַנג פערמאַכט געווען, אַז זיי פלעגען זיך אַנ'עפּען טהון,—דערפיה־

לעֶן פלעֶגט דאָס דעֶר תהו־ובהו , שוועֶר פלעֶגט דעֶם שוועֶרעֶן און היִציִ־געֶן קאָפּ אויפהויבעֶן און מיִט הײַסעֶ דאָרשטיִגעֶ אויגעֶן זײַ אָנקוקעֶן — קײַן טראָפּעֶן קיִהלס , קײַן טראָפּעֶן פריִשקײַט איז איִן זײַ ניִט געֶוועֶן . און דעֶר תהו־ובהו פלעֶגט זײַן קראַנקעֶן , שוועֶרעֶן קאָפּ ווײַטעֶר איִן יאוש אַראָבלאָזעֶן , אַזוי אַ סך , אַ סך מאָל , ביִז עֶר איז איִן גאַנצעֶן פעֶר־חלש'ט און פעֶרטראָגעֶן ליִגעֶן געֶבליִבעֶן .

און איִן דעֶר צײַט , קיִנדעֶרש שפּיִלעֶנדיִג , האָט דעֶר קדמון אַלעֶ ווײַלעֶ זײַנעֶ אויגעֶן געֶעֶפּעֶנט און פעֶרמאַכט , ווײַטעֶר געֶעֶפּעֶנט און ווײַטעֶר פעֶרמאַכט . פעֶרמאַכט האָט עֶר זײַ — און האָט הנאה געֶהאַט , און געֶעֶפּעֶנט האָט עֶר זײַ — און צופריִדעֶן געֶוועֶן .

און די גאַנצעֶ צײַט איז זיִך שטיִל בײַ אַ זײַט די שטיִלקײַט געֶלעֶ־געֶן און גלײַכגיִלטיִג זיִך אויפ'ן קדמונ'ס צופריִדעֶנהײַט געֶקוקט , געֶקוקט , ביִז ס'איז איִהר אומעֶטיִג און נמאס געֶוואָרעֶן . נמאס , אומעֶטיִג און קײַן איִנטעֶרעֶס . און זיִ האָט פון קדמון דאָס פּנים אָבגעֶקעֶרעֶוועֶט , צו איִהם דעֶם האַלז און נאַקעֶן אויסגעֶדרעֶהט און איִן אומעֶטיִגקײַט און נמאס'קײַט אַ בײַסעֶנדעֶ און בײַזעֶ מחשבה פעֶרטראַכט . בײַז , פעֶרביִסעֶן און מיִט פעֶרדראָס זיִך געֶטראַכט און געֶטראַכט . לאַנג , לאַנג , ביִז זיִ האָט זיִך אײַנמאָל פלוצים מיִט אַמאָל פון אָרט זיִך אויפגעֶהאַפּט , ווי צו עֶפּעֶס זיִך דעֶרטראַכט און אויף עֶפּעֶס געֶפאַלעֶן . זי האָט זיִך מיִט'ן פּנים צום קדמון אויסגעֶדרעֶהט , נאָך אַ טראַכט געֶטהון אַ ווײַלעֶ און בעֶשלאָסעֶן און האַרט צום קדמון צוגעֶגאַנגעֶן .

פעֶרמאַכט זעֶנעֶן דעֶם קדמונ'ס אויגעֶן געֶוועֶן . עֶנטשלאָסעֶן האָט אויף זײַ די שטיִלקײַט געֶוואַרט . און אַז דעֶר קדמון האָט זײַ אויפגעֶעֶפּעֶנט, ווי נאָר עֶר האָט דעֶר שטיִלקײַט'ס פּנים דעֶרזעֶהן , איִהר עֶרנסט און איִהר עֶנטשלאָסעֶנהײַט , אַזוי באַלד פעֶרשטאַנעֶן האָט עֶר , אַז עֶפּעֶס וועֶט דאָ זײַן , אַז עֶפּעֶס דאַרף דאָ זײַן , אַז ס'איז עֶפּעֶס בײַזעֶס דאָ פעֶרטראַכט . און עֶר האָט די אויגעֶן באַלד שליִסעֶן געֶוואָלט , נאָר דאָ האָט אויף איִהם די שטיִלקײַט אַ האַרטעֶן , שטרעֶנגעֶן און בעֶפעֶהלעֶנדעֶן קוק געֶטהון : האַלט אויף ! און מיִט לײַב און לעֶבעֶן איז שוין דעֶר קדמון בײַם שטיִלקײַט איִן רשות געֶוועֶן : אָהנמעֶכטיִג און אונטעֶרגעֶגעֶבעֶן האָבעֶן שוין ז ײַ נ עֶ אויגעֶן איִן א י ה ר עֶ געֶקוקט . . .

און מיט אַ זייַט, פון אונטען אַרום נאָר, נאָר מיט די עקען אויגען, גרויס, שטאָלץ און מיט פערזאַכטונג האָט די שטילקייַט אויף'ן קדמון'ס קלײַנקייַט, געפאַלענקייַט און געמייַנעם נכנע־צושטאַנד געקוקט. געקוקט מיט אַ זייַט נאָר, נאָר מיט די עקען אויגען און בשעת קוקען אין מויל בייַ דער שטילקייַט האָט זיך אַלץ מעהר שפּייַעלץ אָנגעקליבען, עס האָט זיך געדאַכט — אָט וועט זיי אַ בזוי־קוק טהון, אַ שפּייַ טהון, זיך גאָר אויסקערעווען און אַוועקגעהן.

נכנע'דיג האָט דער קדמון אויף די שטילקייַט געקוקט, ווי גרייט אויף אַלעם, אַלעם צו מקבל זייַן. רחמנות האָט אויף איהם די שטילקייַט געקריגען. זי האָט זיך צו איהם אויסגעקערעוועט, איהר אויגען־קוק פערוויַיכט און רוהיג און קאַלטבלוטיג, ווי נישט איהר אינטערעס, דאָך מיט אַ גוטען און וואַרימען־טאָן פון אַ גוטער עצה פון אַ קליגערן און גרעסערן צו אַ נישט־פערשטאַנדיגען און קלענערן, האָט צום קדמון אַזוי געזאָגט: וואָס ביסטו צופרידען? . . .

אומגעלומפערטער! פאַר וואָס פרעגסט דיך ניט, וואו ביזטו, ווער ביזטו און וואָס ביזטו, נישט! פאַר וואָס פרעגסט דיך ניט, ווי און ווי אַזויער נאָך קומסטו אַהער? נישט! און וואו איז און וואָס איז דיַין תכלית?

און אָבגעקערעוועט פון קדמון האָט זיך די שטילקייַט, מייַנענדיג: בעטראַכט נאָר . . . דער קדמון האָט די אויגען פערמאַכט און אַ צייַט לאַנג, פון גאָרנישט וויסענדיג און זיך אומשולדיג פיהלענדיג, מיט פערמאַכטע אויגען איז ער זיך אַזוי געלעגען און אומשולדיג זיך געטראַכט, וואָס וויל מען פון איהם? וואָס האָט מען איהם דאָ געהייסען? . . . טראַכטען? וואָס טראַכטען? . . . און נאָך וואָס טראַכטען? . . . און בעטראַכט האָט דער קדמון די גאַנצע צייַט זיַין אומשולד און זיַין אַמשולד איהם און בײדע זענען שמייכעלדיג און אומשולדיג צו אַ אומשולדיגען בעשלום געקומען: בײדע האָבען נישט פערשטאַנען, וואָס דאַרף מען דאָ פערשטעהן . . . און אומשולדיג זיך פיהלענדיג, האָט דער קדמון דאָך נאָר אַ ביסעל ווי בגנבה די אויגען געעפענט. דערזעהען האָט דאָס די שטילקייַט און באַלד אויפ'ן אָרט, בייַם ערשטען קוק, ווייַטער זייַנע אויגען געדראַפּט.

נישט עפענען זיי נישט קענענדיג און יאָ עפענען זיי מורא האָבענדיג, וואָלט דער קדמון אַזוי מיט אויפגעהעלפטגעעפענטע אויגען געוועזען געבליבען, ווען נישט די שטילקייַט, וואָס האָט איהרע אויגען צוגענומען

און איהם ווייטער אַליין געלאָזט. מיט פערשלאָסענע אויגען, נאָר ווייטער אָהן שום מחשבה איז ווייטער דער קדמון געלעגען, געלעגען און . . . פלוצים . . .

און דערפיהלט האָט זיך מיט אַמאָל דער קדמון, ווי איינער וואָס האָט לאַנג־לאַנג פאַר עפּעס מורא געהאַט און דערנאָך מיט אַמאָל, אַז עס איז אַ נאַרישקייט, דערזעהן, וואָס ווערט בייז אויף זיך אַליין, וואָס ס'פערדריסט איהם אויף זיך אַליין און זיין אייגענע נאַרישקייט הויבט אָן מוסר זאָגען; בייז אויף זיך, אויף זיך זיך וואונדערנדיג, צו זיך אַליין גע'טענה'ט און זיך אַליין געפרעגט האָט דער קדמון:

אומגעלומפערטער! וואָס איז דאָס אַזוינס מיט דיר געווען? וואָס האָסטו מורא געהאַט? פאַר ו ו ע מ ע ן האָסטו מורא געהאַט? און וואָס איז דאָס אַזוינס פאַר אַ מורא?

אומגעלומפערטער! מיט וואָס האָסטו געזינדיגט? פאַר ו ו ע מ ע ן האָסטו געזינדיגט! און ו ו אָ ס איז דאָס אַזוינס זינד? פאַר וואָס און פאַר וועמען האָסטו עס בעדאַרפט דין וחשבון אָבגעבען? —

און גוט און שלעכט צוגלייך, צופרידען און פערדראָסיג האָט זיך דער קדמון געפיהלט, ס'האָט איהם הנאה געטהון, וואָס ער איז גערעכט, און פערדראָסען האָט איהם און בייז איז ער געווען, וואָרום ער איז קיינמאָל נישט געווען אומגערעכט. ס'האָט איהם הנאה געטהון — ער האָט זיך ווי פון עפּעס אונאַנגענעהמעס בעפרייט, און שרעקליך פער־דראָסען האָט איהם, פאַר וואָס ער האָט זיך ע ר ש ט בעטראַכט. און זיך אַליין דערקוטשען האָט דער קדמון זיך גענומען: פאַר וועמען און פאַר וואָס האָסטו עס תירוצים געזוכט? פאַר וואָס האָסטו דען מורא געהאַט? און וואָס איז דען דיר שלעכט געווען? שרעקליך נישט צופרידען מיט זיך אַליין איז דער קדמון געוואָרען, מיט זיך אַליין, מיט זיין אייגענעם גוף, מיט זיין שלעכטען פיהלען־זיך און אונצופרידען און בייז מיט זיין אינצופרידענהייט און בייזקייט. אַיינג איז ווי דעם קדמונ'ס גוף פאַר זיך אַליין און פאַר זיין אונצופרידענהייט געוואָרען און צום ערשטען מאָל האָט דער קדמון דאַן איברים און גליעדער אין זיך דערפיהלט — דעם קדמונ'ס גוף האָט דאַן צום ערשטען מאָל זיך ריהרען אָנגעהויבען, און דרעהען האָט זיך דער קדמון גענומען — און איז אונצופרידען געווען, בויגען און קאָרטשען זיך גענומען — זיין פערדראָס האָט געוואַקסען. און געדרעהט זיך, געבויגען, געקאָרטשעט און דערנאָך, מיט אַמאָל זיך

אַ זעץ=אויף געטהון.
און געבליבען איז דער קדמון אויפ׳ן אײביגען גרונד=שטײן זיצען,
און ער האט פאר אימפעט אין שטילקײט פערגעסען.

און לאַנג=לאַנג האט דער קדמון די שטילקײט נישט געדענקט, ער האט די גאַנצע צײט אויף זײנע איברים און גליעדער געקוקט. געקוקט, געקוקט און זײ בעטראַכט. ער האט, ווי אַ קינד, זײנע פיס, זײנע הענד אָנגענומען, זײ ווי פרעמדע געהאַלטען — אַמאָל פאָרזיכטיג, אַמאָל מיט אָבשײ, וואונדער און נײַגיער און מיט אַמאָל, גאָר פּלוצים, ווי זיך פאר זײ דערשראָקען, זײ אָבגעלאָזט און זיך אַ חאַפּ געטהון. ער האט אויף די פיס געקוקט, זײַנע הענד בעטראַכט און צום סוף צום קאָפּ דערגרײכט, ער האט איהם אָנגענומען, געהאַלטען, מיט איהם געטראַכט, איהם בעטראַכט און נישט פערשטאַנען.

און נאָך זײַן קינדערש בעטראַכטען זיך, האט דער קדמון קינדערש בעדענקען זיך גענומען. ער האט זיך פערטראַכט, פערקוקט און אין קוק זיך פערלוירען... לאַנג=לאַנג, יובלות, יובלות׳ווײז און דורות, דורות גאַנצע.

VII

און ווי דער קדמון איז זיך אַזוי פערטראַכט געזעסען, האט זיך איהם עפּעס אײנמאָל פּלוצים אַ דאַכט געטהון, ווי עפּעס עמיצענס אַ האַנד האט איהם אונטען פאַר׳ן אַקסעל אָנגעריהרט, דערנאָך אַרױפגעלעגט און — גלײך ווי ער וואָלט שוין אַ געוויסען נאָמען געהאַט, מיט אַ געוויסען נאָמען הײסען — איהם בײם נאָמען אַ רוף געטהון און אַ וועק געטהון... איבערראַשט און מיט אימפּעט האט דער קדמון אין דער אײגענער רגע דעם קאָפּ געוואָלט אויסדרעהען און אַ קוק טהון, נאָר תיכף האט ער זיך צוריק אַ חאַפּ געטהון און זיך פערהאַלטען: האַלט אויף!

און נישט געקענט האט דער קדמון יענעמס האַנד אויף זײַן אַקסעל לײַדען און ער האט אונצופרידען אַנ׳אונצופרידענעם קנײַטש זיך געגעבען. צוגענומען האט יענער זײַן האַנד פון קדמון׳ס אַקסעל און שמײַכעלדיג,

צופריִדענדיג און פערזיכערט דערוויַיל איהם אין האַלז און נאַקען גע־קוקט. געפּיהלט האָט דאָס דער קדמון. ער האָט באין ברירה, בּיַז, מיט כעס און פערביסען געוואַלט און געטראַכט זיך: ווער קאָן דאָס זיין? און וואָס וויל ער? מיט אַ זיכערער העזה און מיט אַ קאַלטער און ציניִ־שער צופריִדענהייט האָט יענער וויַיטער זיַין האַנד אויף'ן קדמון'ס אַקסעל ארויפגעלעגט: קערעוועַ זיך אוים. . . . געפּיהלט האָט דער קדמון, אַז ער וועט סוף כל סוף אָט דעם אונבעקאַנטען און אין־זיך־פערזיכערטען כח, אָט דעם שטומען, נאָר געזונטען רצון נישט קענען ביַישטעהן, און ער האָט אָהן שום ברירה, שוואַך און אָהן שום ווידערשטאַנד זיך אונטערגעגעבען. און אויסדרעהענדיג האָט דער קדמון האַרט — פּנים מיט פּנים און אויגען מיט אויגען — מיט מעפּיסטאָפעל'ן זיך בעגעגענט. אויף גיך, צוריק עטוואָס אַ נעהם געטהון האָט דער קדמון זיַין פּנים פון מעפּיסטאָפעל'ן און אויף איהם זיַינע אויגען אָנגעשטעלט.

ערנסט־ערנסט, מיט גרויסע ערנסט־אויגען האָט דער קדמון אין מעפּיסטאָפעלס אויגען לאַנג־לאַנג געקוקט, איהם דורכנעהמען, אין איהם אריַינדרינגען און איהם פערשטעהן געוואָלט. נור אַזוי ווי אין אַ שפּיגעל מיט די איַיגענע אויגען אויף דעם איַיגענעם מיַין און אויסדרוק פון דעם איַיגענעם קוק קוקענדיג, אַזוי, פּונקט דאָס איַיגענע האָבען מעפּיסטאָ־פעלס אויגען אָבגעשפּיגעלט: — ערנסט, ערנסט, גרויסער ערנסט, דורכנעהמען, אריַינדרינגען, פערשטעהן און איבערשפּיצען וועלען, נור נישט קענען. . . אויסגעהאַלטען האָבען מעפּיסטאָפעלס אויגען דעם קוק דעם קדמון'ס. דער קדמון האָט זיַינע אויגען אראָבגעלאָזט. און ער האָט זיי נאָך אַמאָל אויפגעהויבען.

און געקוקט האָט דאַן מעפּיסטאָפּעל אויף דעם קדמון — דער ערשטער שאָטען אויף דער ערשטער זאַך, — ווי יעדער פערשטאַנדיגער, זעלבסט־פערשטענדליכער, קאַלטער און רוהיגער און שאָטענדיג־גע־רעכטער מוז: דו ביזט מיַין זאַך, איך בין דיַין שאָטען; דו ביזט מיַין זיַין, איך בין דיַין מוז; דו ביזט מיַין גרויסער, איַיביגער געוויס, איך בין דיַין איַיביגער, שרעקליכער ספק; דו ביזט מיַין איַיביג־גערעכטע טענה, איך בין דיַין איַיביגער, נאָר אונגערעכטער פערדראָס. . . .

און געקוקט האָט דאַן מעפּיסטאָפעל, ווי יעדער שאָטען, ערנסט, שוויַיגענדיג, חידה'דיג און רוהיג: — פון דיר אַליין, פון דיַין שטעהן, געהן און אויסדרעהען — זיך גענומען, ווי נאָר פון דיַינט־

וועגען געבוירען , דאך מעהר נישט ווי דיינע טריט היט אָב און אַליין פאָראויס , ביי א זייט אָדער הינטען געהט , שוויינענדיג — מיט זיינער אַנ׳אייגענער מחשבה , מיט זיינעם אַנ׳אייגענעם מיין , שוויינענדיגער פון דיר און קליגער פון דיר . . .

און איינגעקוקט האָט זיך דער קדמון אין מעפיסטאָפעל׳ן און אַזוי קוקענדיג געטראַכט , בעטראַכט און פערשטאַנען , אַז דאָס האָט ער איהם , מיט זיין צוריק־אויסדרעהען , אויף דער וועלט און אויף זיך געבראַכט ; ער האָט גרינדליך פערשטאַנען, אַז ער איז איהם אייגען, אַז ער איז ער אַליין , זיין שרעקליך טיעפעס פערשטעהן, זיין אייגען אונמעגליכעס פערשטעהן־זיך ; זיין אייביגעס אייביג זיך פיהלען און זיין אייביגעס נישט דערגרייכען זיך ; זיין אייגענע מאַכט און אָהנמאַכט , זיין אייגענער ביטערער ביטול־שמייכעל טאַקי פון זיך אַליין . און דערפיהלט האָט דער קדמון , אַז אומגעריכט האָט ער זיך דאָ פון די אייגענע הענד אַרויסגעלאָזט , אַז אומגעריכט האָט ער זיך דאָ אין אַ אייביג כשוף־רעדעל געטראָפען און אין זיין אייגענעם נעץ זיך פערפלאָנטערט . . . געשטאַנען איז דאָס ווערק און האָט זיין שעפפער אין די אויגען געקוקט און פערזיכערט זיך געשמייכעלט : איך בין דיין צופאַל און דערפאַר האָסטו אויף מיר קיין שליטה . . . איך בין נישט דיין רצון און דערפאַר העכער און איבער דיין יכולת . . . דו האָסט נישט געגעבען און דערפאַר קאָנסט מיך נישט אומברייינגען . . . איך—בין דו . . . . — . . . . — און אַ בייזען פראַגע־קוק האָט דער קדמון אויף מעפיסטאָפעל׳ן געוואָרפען : נו היינט וואָס־זשע ווילסטו ? קאַלטבלוטיג געקוקט האָט זיך מעפיסטאָפעל און רוהיג זיך געענטפערט : גאָרנישט . . . . — . . . . — מיט גאָרנישט האָט זיך דער קדמון צוריק צום תהו־ובהו אויסגעדרעהט .

VIII

און קיין טאָג איז געווען , קיין נאַכט איז געוואָרען , קיין זון איז נישט אויפגעגאַנגען און קיין זון איז נישט פערגאַנגען . . . און ס׳זענען דורות אָהן געשיכטע און וועלטען אָהן מסורה , אָהן ודוי , אָהן צוואה , אָהן אַ יורש און אָהן אַ זכר נישט געלעבט , אַזוי אָבגעלעבט , געגאַנגט , איינגעגאַנגען און פערלוירען געגאַנגען .

און אויף בײדע ברעגען פונ׳ם אײביגען אָבגרונד זענען דאַמאָלס יועלטען־בחורים געשטאַנען און צײַטען־בתולות אויף דער צװײטער — געע־שטאַנען , געקוקט , אײנס צום צװײטען געגאַרט , אײנס צום צװײטען געגלוסט און אײנער צום אַנדערן נישט קומען געקאָנט . און זײ האָבען אײנס געגען אַנדערן שטײַף די הענד, גופים און העלזער אויסגעשטרעקט און מיט װילדע אויגען , דערשטיקטען אָטעם און אויפגעעפּענטע מײַלער האָט גוף צו גוף געגלוסט , האַרץ נאָך האַרץ גע׳חלש׳ט און אײנס צום צװײטען מיט לײַב און לעבען קראַמפּפיג זיך געצויגען .

און אַזוי געגלוסט האָבען זײ און אַזוי לאַנג מיט תאוה געברענט , ביז זײ זענען אַזוי גלוסטענדיג איבערגעברענט און פערטריקענט געװאָ־רען , צאַנקען אָנגעהויבען און אײַנגעגעהן . און אָהן חיות און אָהן זאַפט האָבען זיך זײערע הענד אָבגעלאָזט , די קעפּ אויף די ברוסטען אַראָב־געפאַלען און פערװעלקטע און פעשמאַכטע , מיט פערטריקענטען תאוה־סמאַ אויף די ליפּען זענען זײ שטיל און פון זיך װי זקנה־און נשאר־בלעטליך אום װינטער אין אָבגרונד געפאַלען . . . . — . . . . . — . . . . — . . . . . — . . . . . — אין פערטראָגען איז דאַמאָלס דער תהו־ובהו געלעגען , אין היץ געברענט , מיט אַ בראַנדיגען געדאַנקען־מיש־מאַש אין מח , מיט שוין קוים־אָנגעזועהענע און אין קאָפּ פערדיאָגטע אויגען־װײַסליכער . קאָנװאולסיװ־גסיסה׳דיג אַלע װײַלע מיט די אַקסלען געצוקט , פון היץ קוים־קוים געבעבעט און, װי פון פרישע װאַסער־קװאַלען חלומ׳ענדיג, זיך אַלע מאָל װי געקוקט און געבעטען . . . . הא . . . . הא . . . . אײן קאַלטען טראָפּען נאָר . . . . אײן קאַלטען שפּריץ. . . . הא . . . . הא . . . . — . . . — און געבעטען האָט זיך דאַן פאַר׳ן קדמון , פאַר׳ן אײביגען שעפּפער דער היציגער פלאָנטער פון יצירה־שטאָף : — אַלמעכטיגער ! צונעהם אונז ! אַלמעכטיגער ! בענעהם אונז ! — אַלמעכטיגער ! שאַף אונז , לײַד מיט אונז , פרײַד מיט אונז און גיב אונז אַ נאָמען און גיב אונז דײַן נאָמען . . . . — . . . . — . . . . — . . . . — . . . . — . . . . — . . . . — . . . . — . . . . — . . . . — . . . . — . . . . — . . . . — . . . . — . . . . —

און דאָס אַלעם צװזעהענדיג , איז דער קדמון דאָך צו אָט דעם אַלעם גלײַכגילטיג געבליבען און נישט בעװאונדערט האָט דער קדמון זײַן גלײַכגילטיגקײַט און זיך אפילו פאַרװאָס נישט געפרעגט , גלײַך װי ס׳װאָלט שוין בײַ איהם פון נעכטען און פון אײערנעכטען אַ גרײטער בעע־שלום געלעגען פון אײנער אַ אויסגערעכענטער , פאָרזיכטיגער און

וואָרענדיגער מחשבה, וואָס האָט פאַר איהם שוין אָבגעטראַכט און רוהיג פעסט און איבערצייגט אָט צו וואָס געקומען: — „געדענק, זאָלסט אייביג־אייביג נאָר ביי זיך אַליין בלייבען, — ביי זיך נאָר און נאָר ביי דיין אייביגער און אַלמעכטיגער מעגליכקייט... געדענק, זאָלסט זיך פון דיינע אייגענע הענד נישט אַרויסלאָזען... געדענק, ווער הינטער דיינע פּלייצעס שטעהט און דיר אין האַלז און נאַקען קוקט... געדענק, אַז דו אַליין און אין דיר אַליין איז אַלעס, נאָר אויסער דיר איז אַלעס, אַלעס, נאָר נישט דו!... היט זיך פאַר דיינע אייגענע ווערק!... היט זיך פאַר דיין אייגענעם נעץ!... דיין ווערק איז דיין מוז, דיין שוואַכקייט און דיין כפירה אין דיר אַליין..."

רוהיג־רוהיג, גלייכגילטיג און קאַלטבלוטיג איז דער קדמון געבליבען. און וואָס אַמאָל אַלץ מעהר און מעהר — רוהיגער, קאַלטער און אַפּאַטישער... און שוין נישט פאַר פאַרזיכטיגקייט אויסגערעכענטקייט און צוליעב אייגענע נוצען וועגען, — ניין: ס'איז איהם עפּעס דאַן ווי שוין אַלץ איינס געוואָרען, צי וועט ער ביי זיך אַליין בלייבען, צי וועט ער זיך פון די הענד אַרויסלאָזען; ס'איז איהם ווי אַלץ איינס געוועזען, צי האָט ער עפּעס צו פערלירען און אָנוועהרען, צי ניין; צי איז ער, בכלל, עפּעס, צי גאָרנישט... ס'האָט איהם גאָרנישט נישט געאַרט, ס'האָט איהם גאָרנישט נישט אויסגעמאַכט, נאָר גלאַט זיך, — שוין אָהן שום סבה, נאָר סתם זיך, — שוין אָהן שום טעם: גלייכגילטיג צו קענען, אַפּאַטיש צו וועלען קענען, גלייכגילטיג צו אינטערעס און גלייכגילטיג צו זיין גלייכגילטיגקייט........ —

ערנסט־ערנסט, פערדאגה'ט און אומרוהיג איז דאָס פּנים פון מעפּיסטאָפעל'ן דאָרט געוואָרען, — וואָרום געפיהלט האָט מעפּיסטאָפעל, אַז נאָך אַ ביסעל אַזוי זיצענדיג, וועלען זיך ביים קדמון שטיל־שטיל און פאַמעליך די וויעס אַראָבלאָזען, ער וועט שטיל־שטיל און פאַמעליך איינדרעמלען און אַנטשלאָפען ווערען און ס'וועט אַ געוועהנליכער, נישטיגער און געמיינער חלום, נישט בעמערקטערהייט, צו איהם זיך אין מיטען שלאָף אַריינדרעהען, וועט שוואַך, אַפּאַטיש און שלעפעריג עפּעס פון אַ מיט וועבען אָנהויבען און אַזוי — אין מיטען, וועבענדיג — נישט ענדיגען, אויך אַליין אַנטשלאָפען ווערען. און ס'וואָלט באַלד דער אייביגער טמטום — דער פוילער, מנוול'ער און אויפ'ן זכרון געשלאָגענער אידיאָט — צום קדמון צוגעקומען, איבער זיין קאָפּ זיך אַוועקגע־

שטעלט און אידיאָטיש־מנוול'דיג און מיאוס מיט די פּעדים פון זיין מאוס'ער אומגערן־סליונע דעם קדמון בעשפינען אָנגעהויבען — און געוועט וואָלט שוין איביג־איביג נאָכ'ן קדמונ'ס אַטנשלאָפּען ווערען דאָס, וואָס ס'איז געוועזען איביג־איביג נאָך פאַר'ן קדמונ'ס אויפשטעהן.

פאַמעליך־פאַמעליך, נאָר ביים קדמון האָבען זיך שוין אָנגעהויבען די וויעס אַראָבלאָזען . . . צומישט ווי אין גרויסע געפאַהר־מינוטען, ווען ס'איז קיין מעגליכקייט און קיין צייט אויף עפּעס טהון שוין נישטאָ, פערלוירען און אונבעהאָלפען האָט מעפּיסטאָפעל דאַן אויסגעזעהן: ס'איז שוין קיין שום מעגליכקייט געבליבען, אויסער נאָר אַ פּלוצלינגער און צופעליגער איינפאַל. . . ס'האָבען זיך שטיל שטיל מעפּיסטאָפעלס פּנים און אויגען צולאַכט . . . — . . . — . . . — און נישט אָנגעהויבען צו פערשטעהן האָט עס דאַמאָלס דער קדמון, ער פערשטעהט עס עד־היום נישט און וועט שוין קיינמאָל דאָס נישט פערשטעהן, ווי אַזוי און וואָס איז דאַן געשעהן: —

IX

— שווער און פול מיט שלאָף איז שוין געהאַט געוועזען דאָס האַרץ דעם קדמונ'ס; זיינע וויעס האָבען זיך שוין כמעט אינגאַנצען געהאַט אַראָבגעלאָזט. אַ גוטער שלאָף־שמייכעל האָט שוין איבער זיינע ליפּען געהאַט געשוועבט . . . און פּלוצים — גלייך ווי עמיצער וואָלט אין שלאָף דעם קדמון פון לאַנג שוין געהאַט אַ פראַגע געשטעלט, איהם לאַנג־לאַנג בעטראַכטען געלאָזט און לאַנג־לאַנג אויף אַ תשובה געוואַרט, און איצטער, זעהענדיג ווי ער שלאָפט איין, פערגעסט זיך, און איהם דערמאָהנען וועלענדיג—נישט גלייך אין אויער, נאָר ביי און נעבען איהם—איהם אַ פראַגע געטהון: נו? ווי אינאיינעם מיט יענעם, מיט'ן איינענעם טאָן, אין דער איינענער רגע האָט אויך דער קדמון זיך „נו?" אַ פרעג געטהון און דערשראָקען פונ'ם וואָרט און אינאיינעם מיט'ן וואָרט זיך אַ וואָרף געטהון, אויפגעכאַפּט און נישט פערשטאַנען: „נו? — וואָס „נו?" האָט דער קדמון אין איבפעט זיך צוריק אַ פרעג געטהון. נישט פאַר וואָס און נישט פאַר ווען, נאָר דער קדמון האָט זיך ווי עפּעס אין זיך אַליין פערדרעהט און נאָך מעהר זיך איצט נישט פערשטאַנען . . .

דער קדמון האָט פון מורא פאַר זיך אַליין ציטערן אָנגעהויבען . . .

און ווען ער האָט זיך כּאַלד געוואָלט צוריק חאַפּען, זיך אין די הענד נעהמען, פון זיין צומישטקייט און נישט־פערשטעהן — זיך בּעפרייען, דאָס צו נישט מאַכען און מיט אויפהערען טראַכטען דאָס אָבּלאָזען; ווען ער האָט געוואָלט זיין דערשרעק און מורא פאַר זיך אַליין איינעהמען און זיין פערלירען־זיך אין דעם שרעקליכען משוגעת־געדאַנק פערשלאָגען; ווען ער האָט שוין מיט קאַלטע ליפּען פאַר אימה — זיך גלאַט אַזוי, נאָר כדי ער זאָל זיין אייגען קול דערהערען — זיך אַ זאָג געטהון: ס'איז גאָרנישט, — אַ שרעקליכע קעלט און היץ האָבּען זיך איבּער זיין גוף צולאָזט, ער האָט דערפיהלט, ווי ס'האָבּען זיך זיינע אויגען פול מיט שרעק געעפענט, ווי אויף זיך אַליין זיך אָנגעשטעלט, אַליין דערשראָקען און איהם געשראָקען: וואָס „גאָרנישט?" . . . — . . . . — אין דער רגע האָט דער קדמון זיין מח און זיין מח איהם פערלוירען. ער האָט אַ שרעקליך־קאָנוואולסיווען ציטער געטהון און אין דער רגע טאַקי דערפיהלט, אַז, אויב ער וועט נאָך איין רגע בּיים געדאַנק וועגען זיך אַליין נאָך האַלטען, אַזוי רייסט זיך דאָרט בּיי איהם אין מח דאָס לעצטע אָבּ, אַזוי אין דער איינענער רגע ער פאַר זיך פערשוואונדען ווערט און שוין אויף אייבּיג־אייבּיג פאַר זיך פערלוירען געהט . . . שלעכט האָט דאַן געהאַלטען דער קדמון: ער האָט קיין מינדסטע ראיה פאַר זיין אייגענעם זיין נישט געהאַט, חוץ די גרוילשרעק פאַר זיך אַליין; ער האָט שוין קיין שום פּינטעלע אָנהאַלט פאַר זיך אין זיך נישט געהאַט אויסער דעם געדאַנק, אַז ער דענקט גאָרנישט, אַז ער דאַכט זיך נאָר, אַז ער איז גאָר נישטאָ און מורא האָט ער נישט פאַר זיך, נאָר פאַר זיין מורא . . . .

און אום צו אָבּטשעפּען און צו בּעפרייען זיך פון זיך אַליין, און אום צו איבּערצייגען זיך אין זיך אַליין, — געמוזט האָט דאַן דער קדמון אויף עפּעס אַנדערש מיט זיין אויפמערקזאַמקייט זיך איבּערטראָגען, מיט זיין אויג דערויף זיך אָבּשטעלען, מיט זיין אויער אין דעם זיך איינהערען, אין דעם זיין מחשבה אַריינטהון און מיט דעם זיין מחשבה פערנעהמען. קיינעם און קיינעם האָט אָבּער דער קדמון פאַר זיך נישט געזעהן. נאָר בּאַלד האָט ער זיך אָבּער אין מעפּיסטאָפעל'ן דערמאָהנט . . . .

און אויסגעדרעהט האָט זיך דער קדמון אַרונטער מיט זיין רעכטער זייט — מעפּיסטאָפעל איז נישט געווען, מיט זיין לינקער זייט — מע־

פיסטאָפּעל'ן האָט ער נישט געזעהן . און ער האָט זיך מיט די הענד אין גרונד־שטײַן אָנגעשפּאַרט , זיך אויסגעדרעהט און די גאַנצע י ע נ ע זייט בעקוקט ; נור קיין שפור , קיין זכר . . . וואָרום נאָכגעדרעהט הינטען אַרום האָט זיך מעפּיסטאָפּעל דעם קדמון , די גאַנצע צייט האַרט זיין האַלז־און־נאַקען געהיט און זיך נישט געוואָלט מיט איהם פּנים אל פּנים בעגעגענען .

פון זוכען י ע נ ע ם האָט דער קדמון אויף אַ ביסעל ז י ך פערגעסען; ער האָט זיך צוריק אויסגעדרעהט , אויף זיין אָרט אַנידערגעזעצט און , נישט האָבענדיג און נישט וויסענדיג , וואָס צו טהון , האָט ער זיך אַזוי תמימיש־קינדעריש פערקוקט און מיט זיין אויער פאַר דער שטילקייט זיך פערהאַלטען . . .

X

און פול מיט אַנ'אויג , פול און פול מיט זיך איז דאַן די שטיל־קייט געווען און איז דאָך זיך נישט איבערגעגאַנגען . און געווען איז דאַן די שטילקייט אַלײַן די בלינדקייט און גאָלע אויג , אַלײַן די טויבקייט און גאָלע אויער . געווען איז דאַן די שטילקייט איהר אײַגענער העכסטער און דייטליכסטער אויסדרוק , דאָס לעצטע וואָרט וועגען זיך אַלײַן . . .

און געשטאַנען איז דאַן די שטילקייט גרענצלאָז לײַדיג און אונענד־ליך שווײַגענדיג : — אַזוי בין איך , אַזוי שווייג איך , אַזוי געגעבען , אַזוי גענומען , אַלע אינהאַלטען א י ן מ י ר און איך קיינעמס אינהאַלט , אַלע השגות אין מיר און איך קיינעמס נישט השגה . . .

און אויסגעזעהן האָט דאַן די שטילקייט ווי נאָך פאַר־פאַר אַלעמען און ווי שוין נאָך־נאָך אַלעמען : — געווען איז אין איהר דאָס געשפּאַנטע שווערע אָטעם־האַפּען , וואָס פאַר יצירה און די פוסטקייט פון דער־נאָך . . . און אָט פאַר דער שטילקייט האָט זיך דער קדמון מיט'ן אויער פערהאַלטען , ער האָט זיך אין דערין איינגעקוקט און צו דעם זיך צוגעהערט .

און געדאַכט האָט זיך דעם קדמון , זוי צוליעב איהם , ווי איהם דער עיקר מיינענדיג , איז עפּעס די שטילקייט וואָס אַמאָל ווי שטילער און שטילער געוואָרען . אַנטשווינען איז געוואָרען די שטילקייט אויף דער

גאַנצער גרויס פון איהר אונגעהויערן שמחה . . . און מיט איהר אייביג־שטילער ווײַט אויף איהר אייביג־שטילער ברייט און לענג, מיט איהר אונגעהויער שטיל־שווײַגען אויף איהר אונגעהויערער טיעפזיניגקײַט — פאַרגעשטעלט האָט מיט זיך דאַן די שטילקײַט — זיך אַליין: דעם איין־און־איינציגסטען ווירקליכסטען אמת, די איין־און־איינציגסטע אמת'ע ווירקליכקײַט, וואָס איהר גרעסטע ראיה איז איהר אייגענעם זײַן, וואָס איהר גרעסטער בעוויַיז איז זי אַליין . . .

און מיט איהר אייביג־שטילער ווײַט אויף איהר אונגעהויערער הויך און טיעף, מיט איהר אייביגען שווײַגען אויף איהר אייביגען מײַנען, מיט איהר אייביגער קלוגשאַפט אויף איהר אייביג ליידיג־זיצען — פאַרגעשטעלט האָט מיט זיך דאַן די שטילקײַט — די אייביגע, ערשטע און גרעסטע כפירה, די אייביגע כפירה אין ערשטע! און אין גרעסטען; די טיעפסטע און שטילסטע כפירה, וואָס איהר גרעסטע ראיה איז דאָס, וואָס יענער איז יאָ דאָ, און זי דאָך דענקען — לייקענען קאָן — און דענקט, שמײַכלען כפירה'דיג קאָן — און שמײַכעלט: „גלײַך ווי נישטאָ“ . . . די שטילסטע און טיעפסטע כפירה, וואָס איהר גרעסטער בעוויַיז איז יענער אַליין, דאָס וואָס ער איז שוין' דאָס וואָס ער מוז שוין, דאָס וואָס ער קאָן שוין נישט נישט זײַן . . .

. . . דער קדמון האָט זיך נישט וועלענדיג, ווי פון אַנ'אונאַנגענעהמער מחשבה, אַ טרײַסעל געטהון.

און ווײַטער אונגעהויער שטיל געשוויגען האָט די שטילקײַט. שטיל געשוויגען, צו דעם קדמון געקוקט, מיט איהר גאַנצער גרויס זיך צום איהם צוגעהערט און מיט זיך אין גאַנצען איהם אָנצוהערען געגעבען . . .

און אָט דאָס האָט די שטילקײַט שטיל־שווײַגענדיג געמײַנט: — אָט דאָס וואָס דו הערסט, אָט דאָס וואָס דו זעהסט, איך, איך שטילקײַט, בין איצט, בין פון אייביג־אייביג אָן געווען און וועל אייביג־אייביג זײַן. אויסער מיר איז נישט געוועזן . . . איז נישט . . . און וועט נישט זײַן — נישט דו, נישט עמיצער, נישט קיינער . . . — בײַז און שאַרף האָבען זיך דעם קדמון'ס אויגען טיעף אין קאָפּ אַרײַנגעצויגען, מיט האַרט געשלאָסענע צייהן און ליפּען פערדראָסיג אײַנגעשרומפּען האָט זיך דעם קדמון'ס פנים, און די גאַנצע צײַט זיך בײַז און אימה'דיג געמינעט. אָנגעשטעלט האָט זיך דער גאַנצער גוף דעם

קדמוֹנ׳ס און אַלע רגע גרייט אויף אויפשפרינגען געווען .

גלייכגילטיג האָט דאָס אַלעס די שטילקייט צוגעזעהן און גאַנץ רוהיג זיך ווייטער ביי איהר גלייכגילטיגקייט געבליבען . שטיל געשוויגען האָט די שטילקייט , שטיל־שווייגענדיג געלייקענט און לייקענענדיג געמיינט : נישט ! דו ביזט נישט געווען . . . דו ביזט נישט . . . און וועסט נישט זיין . . . איך , איך שטילקייט בין דיין כפירה ! . . . איך , איך שטילקייט לייקען אין דיר ! . . . — איך , איך בין פון אייביג־אייביג אָן געווען , בין איצט און וועל אייביג־אייביג זיין . ווער קען מיך אָבלייקענען ? . . . ווער קען מיין כפירה זיין ? . . . ווער ? ! — אַ גרויע און בייזע אימה , ווי דאָס פּערערשטע , אימה׳דיגע און גרויע בייזקייט פון אַ שטורם־וואָלקען , האָט איבערן קדמוֹנ׳ס שטערן און וויעס זיך אָנגערוקט . נאָך קרעפטיגער און שטייפער זענען זיינע גליעדער אָנגעשטעלט געוואָרען . בייזע היץ און גרימצאָרן האָבען פון קדמוֹנ׳ס פּנים און אויגען געזעצט , ער האָט אַ שרעקליכען ציטער געטהון און מיט׳ן גוף קרעמפּפּיג זיך צו דער שטילקייט צו זיך אַיילאָז געטהון און אין דער איינענער רגע , אַזוי אָנגעשטרענגט , ווי פערשטאַרט געבליבען .

רוהיג און פערזיכערט אויפ׳ן קדמון קוקענדיג , האָט די שטילקייט נאָך אַמאָל איהר פראַגע איבערגע׳חזר׳ט : ווער קאָן מיך אָבלייקענען ? ווער קען מיין כפירה זיין ? ווער ? !“ און , ווי זיך רייצענדיג און להכעיס , שטיל , קאַלט און שפּאָטיש דעם קדמון נאָך אַ פראַגע געטהון : אפשר . . . דו ? — נישט אויסגעהאַלטען האָט שוין דאָס דער קדמון . ער איז אין איין רגע אויפ׳ן גרונדשטיין אויפגעשפּרונגען . . . ער האָט אַלע וועלטען און רוחות מיט איין אויגענבליק דורכגענומען און , ווי אַ ערשטער אין מיגלטיגער דונער פון אַ יונגער און פרישער מאַי־ברוסט , האָט זיך פון קדמוֹנ׳ס האַרץ דאָס ערשטע קול און וואָרט אַרויסגעריסען : איך ! ! ! די שטילקייט האָט נצחונ׳דיג שטיל־שמייכלענדיג זיך אָבגערוקט : — איך ! — דער קדמון האָט זיך אַרויסגעזאָגט , ווארום . . . דער ערשטער אַטאָם האָט אין דער רגע דעם צווייטען בעגעגענט !

גָאט און זַיין טָעות.

גאָט רופט מיך! . . . איך גֵעה, איך גֵעה! . . .

אַ שטומער צער דורך גערינ͏לטע ברעמען פון אַלטע דורות קוקט צו מיר, שטום בעט ביי מיר: געפין פאַר מיר אַ וואָרט . . . שטום אויף דער שוים וויזט ער אָן מיט׳ן טייטפינגער — דאָרט האַלט זיך עפּעס שרעקליכעס: „געפין דערפאַר אַנ׳אָרט״ . . .

אַלטע דורות! כ׳ווייס, וואָס איהר דאָרט טראָגט. איהר טראָגט אין אייער שוים אין דער אויסגעלאָשענער די שאַנדע, די חרפּה פון אַדני . . . דאָרט ליעגט ביי אייך דער אָרט, דער פערשמירטער, דער פערבלוטיגטער, פון וועלכען ס׳איז אַרויס דער ממזר, וואָס די צייט האָט צו אַדני געבוירען; דער ממזר, וואָס די מענשען לעבען רופען איהם . . .

דאָס איז מעפיסטאָפעלס אַ שפּאַס.

און געווען איז דאָס אַזוי: —

מעפיסטאָפעל האָט כביכול׳ן אַמאָל פערשלעפּערט און האָט איהם צופוסענס די צייט איהם צוגערוקט . . . כביכול האָט זי אומגערן, אין שלאָף מיט אַ פוס אָנגעריהרט . . . עס האָט זיך איהם אין שלאָף עפּעס לייבליכעס דורכגעוואָרפען . . . זי האָט זיך צו איהם נעהנטער צוגערוקט און שטייף צו איהם זיך צוגעטוליעט. ער האָט זי אַ מענשליכען, אַ פלייַשיגען גלעט געטהון . . . ער האָט אַ תּואה׳דיגען ציטער געטהון . . . און האָט זיך אויפגעכאַפּט — אין אַ וועלט און מיט אַ וועלט . . .

פון דאַנען הויבט דאָס קינד אָן צו פרעגען. אַ פראַגע פון אַ בּאַרג מיט אַ קייַקעלע, אַ חלל מיט אַ רינגעלע און אַ גאָר מיט אַ גאָרנישט: — שטעלט דער בּאַרג זיך צונויף נאָר פון קייַקעלעך, פאַר וואָס=

ושע הייסט ער באַרג? איז דער באַרג אַ באַרג, נאָך וואָס־ושע טויג איהם קייקעלעך?

ביזטו, טאַטע, דאָס רינגעלע, איז דאָס אינווייניגסטע נישט דיינס; ביזטו דאָס, וואָס אינווייניג, איז די האַנד נישט דיינע...

בין איך, טאַטע, גאָרנישט, וואָס־ושע בין איך? בין איך, טאַטע, גאָר, וואָס בין איך?

טאַטע! אויב איך אַ ממזר בין, וואָס ביזטו פאַר אַ גאָט? אויב־ושע איך אַ קינד בין, וואָס ביזטו פאַר אַ טאַטע? —...—

און ביי די שאלות איז דאָס קינד געבליבען.

און די צייט, די מאַמע זיינע, הויבט איהם אָן איינצורייד
ען, אַז ער איז אָהן אַ טאַטען אויף דער וועלט געקומען... און זי איז אַ געטין געוואָרען, אַ בעשטענדיגע ליכט ברענט ביי איהר און בעלייכט איהר פנים — און זי שעמט זיך גאָרנישט...—

גאָט'ס שאַנדע! דו האָסט אַ טאַטען! איך וועל דיר איהם אומקעהרען! איך וועל אייך איינס אין אַנדערן נישט לאָזען פערגעסען: דיך אין איהם און איהם אין דיר...

אַלטע דורות! איהר זוכט אַנ'אָרט פאַר'ן אָרט? איך האָב אייך געוואָלט זאָגען: אויף אַ סמיעטניק ערגעץ אויף יענער וועלט פערוואַרפט עס... נור נייַן!

אַזוי זאָל זיין: —

אַלע פריהמאָרגען, ווען דער מאָרגענשטערן געהט אויף, ווען אויף כביכול'ס פנים אַ מנוחה, ווי נאָך מעשי בראשית, רוהט; ווען אַ טיעפע שטילקייט, ווי אייביגקייט, איז צום כסא־הכבוד געקומען הערען, הייליג הערען און הייליג שווייגען; ווען מלאכים גרויסע און גרעסערע, קלייניגקע און פיצינקעלעך שורות'וויַיז ליעגען, הענגען, שוועבען, שמייבלענדיג מיט ווייסע הייליגע שטראַהליכלעך, וואַרטענדיג אויף דער גרויסער מינוט פון שירה; נייע אָנגעקומענע, איידער זיי צום כסא־הכבוד קומען, טובל'ען זיך אין ריינע, קלאָרע, ווי מירמעלשטיין, קרענעצקעס פון נייגעבוירענע נשמה'לעך, פליוסקען זיך מיט די פוכיגע ווייסע פליגעלעך אין טייכעלעך פון זיס געזאַנג, אין שטיל־שווייגענדיגער לופט פון קדושים, — זייט גרייט, איהר אַלטע דורות, מיט דעם טמא שטיקפלייש!! אָט באַלד וועל איך דאָס דאַרפען!!

שאַאַאַ... מיכאל האָט אַ ווינק געטהון. גיך, געשווינד און

נאָך ניכלער . . . שטיל און שטילער און מיט אַ שטילקייט פון געליבטע
שוועבען צו צום כסא=הכבוד די מלאכים׳לעך. איינס צום צווייטען טוליעט
זיך — אַ פליגעל צו אַ פליגעלע , אַ אַקסעל צו אַ אַקסעלע און פנים צו
פנים און האַרץ צו הערצעל . אַ פעדימעל פון געטליכען שלום שנירעלט
זיך דורך זייערע אַלע הערצעלעך דורך : — איין האַרץ איז שוין ביי זיי .
ליבגעוואַרטע האָפנונג שטראַהלט פון זייערע אויגלעך אויס : — איינס
זענען זיי . גאָט האָט אַ ווייס=זיידענעם פאָדים פון חסד אַרום זיי אַרומ=
גענומען . . . זיי זענען אין אַ עיגול . . . און ער איז דאָס פינטעלע ,
דאָס מיטעלסטע . . . ער קוקט אויף זיי און זיי אויף איהם . . . ער
שטראַהלט אויף זיי און ווערט בעלייכט פון זיי . . . שאַאַאַ . . .

מעפיסטאָפעל האָט די ברעמען אָנגעברוגזט . — און עס צאַפעלט
אַ געזאַנג — אַ ריין כשר מיידעל , וואָס קיין מאַן , קיין אויער האָט זי
נישט בעלייבט , געהערט . . . הערט ווער ס׳איז אַ זוכה ! די מלאכימ׳=
לעך זענען אויערלעך געוואָרען . . . די מלאכימ׳לעך זענען אויגעלעך
געוואָרען . . . ס׳איז איין שטיק „הער״, ס׳איז איין שטיק „זעה״ . . .
פאַר גרויס מתיקות האָבען זיך כביכול׳ן די וויעס אַראָבגעלאָזט, ער האָט
די אויגען פערמאַכט און איז אריינגעפאַלען אין די שטילע ברוסטען פון
בירוואַנאַ . . . שאַ . . . שאַ . . . קדוש ! קדוש ! !
קדוש ! ! ! גיט אַהער די טמא שטיק פלייש , איהר אַלטע דורות ! גיך,
גיך , גיך ! קוקט ! — איך האָב זי אויפגעהויבען און גלייך כביכול׳ן געגען
פנים זי אַ שטעל געטהון . עס האָט אַ מיאוס בלוט=בראַנדיגער פלעק
איהם זיך אויפ׳ן פנים בעוויזען . . .

אַ סליונע=קוש פון אַנ׳אַלטען נואף איז געפאַלען אויף רויזען=ליפען ,
בעפרישטע מיט ליבע=טוי פון אַ כשר׳ער צנועה׳דיגער כלה . . .
מעפיסטאָפעל׳ס שטערען האָט זיך אויסגעלייטערט . . . איהר זעהט ,
וואָס דאָרטען טהוט זיך ? כביכול האָט זיך פון זיין שטוהל אַ הויב געטהון.
אַ שטומער ברום אַ שרעקליכער שטורמט , ברויזט , זידט און רייסט
זיך פון זיין ברוסט . . . שוימט , זידט און רייסט זיך פון זיינע צונויפ=
געשרומפענע ליפען, עס דאַכט זיך, אָט מאַכט ער פון אַלעם תהו=ובהו . . .
נור שרעקט אייך נישט ! ער האָט אַ קוק געטהון , דערזעהן און איז
איינגענומען . . . ער איז אָהנמעכטיג צוריק אויף זיין שטוהל געפאַלען ,
דעם קאָפּ אויף דער ברוסט אַראָבגעלאָזט . עלענד איז ער . . . די
קליינע מלאכימ׳לעך דעקען טים מיט די ווייסע פליגעלעך די פער=

רויטעלטע פּנים׳לעך פּאַר בושה און רוקען זיך אַרונטער , גרעסערע
— מיט מעהר העזה—פרעגען מיט די אויגען : קדוש? קדוש? קדוש? —
מיכאל איז צוגעפאַלען צו דער ליעבהאַרציגער שכינה מיט אַ געוויין :
וועה , וועה . . . וועה איז אויף דעם חרבן . . . און מעפיסטאָפּעל
לאַכט און שאַלט און קנאַלט און דונערט אויס אַ פייעריג געלעכטער ;
חאַ-חאַ-חאַ . . . וואָס זאָגט איהר צו דעם בנין ? . . .

מַעֲרִיב.

ס'איז נאַכט געוואָרען, און דער גרויסער נאַכטפויגעל, דער „ער״, איז, ווי צו זיין נעסט, צו אונזער וועלט איצטער פון ווייט, פון וויים, פונ'ם טאָג אָנגעקומען, אָנגעקומען און פאַרזיכטיג, מיט לאַנגזאַמער און געטרייער געדולד, פערטראַכט און ערנסט זיך אַוועקגעשטעלט. אינווייניג איצטער אין דעם נעסט — אין דער פערטראַכטער אָווענד־טונקעלקייט — די „זי״, די שטילקייט, זיצט, זיצט און טייבעלש־שטיל, מיט ברייט־צונומענע, גרינגע און ליבע מוטער־פליגעל די ערד איצטער, ווי נאָך נישט קיין אויסגעוואַקסענע נעסט־פויגעלע, וואַרימט... און בעשלאָסען און ערהאַבען איז איצט די שטילקייט. עס דאַכט זיך, אַז די וועלט איצט בעשלאָסען אויף איהר חרבן, אָדער ערהאַבען אויף איהר גואל וואַרט, דער וועלטס אויגען זענען איצט צו די בערג געקערעוועט. גלייך ווי פון דאָרט איהר מבשר בעוויזען דאַרף זיך אָדער דאָרט איהר קבר זיך עפענען דאַרף...

און ס'הערט זיך איצט נאַכט צו שטילקייט צו און שטילקייט צו דער נאַכט, הימעל צו ערד און ערד צו הימעל, און אַלע אינאיינעם, אונזער גאַנצע וועלט, צו אַ צווייטער — אַ העכערער, ווייטערער און פערהוילענער — אַנ'אויער לעגט איצט צו. די צווייטע וועלט צו אַ דריטער, די דריטע צו אַ פירטער, און אַזוי לאָזען זיך די וועלטען אין שטילער, אין הייליגער הכנעה אויף די קניה אַראָב, הויבען די קעפ און די אויגען אויף און — ווי הייליגקייט צו שטילקייט און שטילקייט צו שטילקייט — שטיל און הייליג הערען זיך צום הימעל צו... — ... — ס'איז מינוטען פאַר דער נאַכטישער הימעל־שירה אַצינד...

פאַר'ן כסא־הכבוד איצט שורות'וויז מלאכים שטעהען, יעדער שורה איז מיט אַ קאָפּ פון דער צווייטער העכער: שורה אין שורה, שורה

אויף שורה העכער און העכער, ביז ווייט, ביז אַ געטליך־אויג דערזעהען קאָן . . .

און פנים׳ער זענען ביי די מלאכים אַצינד — פריה־מאָרגען־זונען, לייבער ביי זיי — יונגער, מיידעלשער, פרישער ברוסטען־לייב, פליגלען זענען ביי די מלאכים אַצינד ווייסע, ווי שניי נאָך־נישט־געפאַלענער, שמעקענדיגע און פרישע, ווי פאַרטאָג־ריה אין די ערשטע פריהלינגס־טעג, און פיהלענדע, ווי דער ערשטער ליעבע־אָטעם . . .

און גרינג, גרינגער פון זיך אַליין, אײנס נעבען אַנדערן, אײנס אין אַנדערן — עטוואָס אָנגעריהרט נישט־אָנגעריהרט שטעהען איצטער די מלאכים נישט־שטעהענדיג־הענגענדיג־שוועבענדיג־הוידענדיג . . . גאָלע אָטעם, אָהן אָטעם. נור הערען און זעהען . . . און אין זייער שטרענגער אויפמערקזאַמקייט און געשפאַנטען קוקען און אײַנהערען זעהען אַצינד אוים די מלאכים ווי אויג און אויער פון גרויסען חוב, ווי אויג און אויער פון גרויסען אונגעהויערן אחריות . . .

עס זעהען אוים די מלאכים, גלייך ווי זיי זענען פון אונגעהויערע גרויסע און אונגעהויערע ווייטע וועלטען עפּעס אויף אַ אונגעהויער גרויסע זאַך, וואָס פון איהר אָט די וועלטענס לעבען הענגט אָב, אַהער אויף אויסצוהערען אין שליחות געשיקט — הערען זיי איין וואָרט נאָר, איין אות, איין תנועה נישט איין, אַזוי רייסען זיך באַלד די וועלטען פון דער אײביגקייט אָב און אויף אײביג־אײביג שוין אַזוי אבגעריסענער־הייט אין דער אונענדליכקייט פערלאָרען געהען — — — — — — —

— — ס׳איז מינוטען פאַר דער נאַכטישער הימעל־שירה אַצינד — — —

און גרויס און שטיל געהען איצט אוים די מינוטען, ווי גרויס און שטיל ס׳געהט אוים דער טאָג, פאַרזיכטיג און שטיל קומען איצט אָן די מינוטען, ווי פאָרזיכטיג און שטיל ס׳קומט אָן די נאַכט. און נעבען כסא־הכבוד שטעהט די צייט אַצינד און אַלע ווייַלע מיט איהר צויבער־שטעקען פּאַמעליך, לאַנגזאַם און שען מלוכה׳דיג פון אונטען אַרויף פיהרט דורך, גלייך ווי פון ערגעץ עפּעס רופט אַרויס, און ארויף ווייַזט אָן. דאָס ליעבסטע פון איהר אײגענס, פון איהרע ריינסטע און טיעפסטע אוצרות־אָבגרונדען ברייַנגט די צייט אַצינד אַרויף. אָט געהט אַ מינוט איצט אויף שטיל, הייליג און פערהוילען, די צווייטע — שטילער הייליגער און פערהוילענער, און נאָך איינע, און נאָך איינע — שטילקייט הייליגקייט און פערהוילעניש . . .

און אָט איז די לעצטע — דאָס חיות פון אַלע חיות'ן אויף איין אָטעם הענגט: אָט! פלוצים . . . . —

און אין איין הרף עין — און ס'האָט מיט אַמאָל פון איבער'ן כסא־הכבוד אַ שטילע, העלע און הייליג־פערגאַפטע ליכט זיך בעוויזען . . . אַ געטליכע פנים־ליכט, אַ קדושה־ליכט, אַ ריינינקייט . . . אַ ליכט, וואָס האָט נאָך קיין שום שיין פון קיין שום וועלט חוץ דער אייגענער נישט געזעהען, שטיל און מיט אַמאָל אַ שיין געטהון און הייליג־פערגאַפט זיך בעוויזען, מיט אַמאָל און פון זיך האָט זיך דאָס ליכט אַ שטילען גיס־אויס געטהון, די געטליכע ווייט און ברייט בעלויכטען און דעם ווייסען ווייך־פוכיגען מלאכים־שטח אַרומגענומען.

און אַ ציטער פון פאָרכטיגער פרייד און פאָרכטיגער הייליגקייט איז איבער אַלע וועלטען און מלאכים'ס גופים דורכגעגאַנגען, די מלאכים האָבען זיך אַליין, זייער אָטעם און וואָג פערלוירען און האָבען זיך אין גאַנצען אין זיך־פערגעסענדען הערצען און זעהען אָבגעלאָזט . . . געטליכע ליכטינקייט און אייביגעס שטיל־שווייגען . . . עס האָט נאָך קיין אויער אַזאַ שטילקייט נישט געהערט, אַליין די שטילקייט האָט אין איהרע אייביגע ווייטקייטען מיט די אויגען געבלאָנזשעט. אין אַזאַ שטילקייט פאָרען זיך און געבוירען זיך וועלטען . . . אין אַזאַ שטילקייט געהען וועלטען אונטער, דאַמאָלס אין אַזאַ שטילקייט טראַכט גאָט פון זיך אַליין — . . . —

און אָט אין דעם שטילען קדושה־הלישות האָט זיך פלוצים ווייט און שטיל אַ געזאַנג דערהערט . . . פון די ווייטסטע און טיעפסטע ווייטקייטען איז דאָס געזאַנג אויפגעגאַנגען, דאָך האָבען דאָס אַלע אַזוי נאָהענט, אַזוי אייגען, ווי פונ'ם אייגענעם האַרצען, ווי דאָס אייגענע האַרץ אַליין געפיהלט . . . אַזוי ווייט און אַזוי נאָהענט: יעדערער איז אַליין די ווייטקייט, אַליין דאָס געזאַנג און דאָס אויער געוועזען — —

דאָס געזאַנג האָט זיך פון יוגענד און פון עלטער געזונגען, אויף יוגענד און אויף עלטער געבעטען — . . . דאָס געזאַנג איז פון אַ אַלטען עלענדען גאָט געוועזען, בעגלייט פון אַ יונגען און צאַרטען מיידעל־ליעד — אַ יונג־בלוטיג יתומה'לע, זיין איין־און־איינציג איינינקעל, זיין פיהרע־רערין און וועג־ווייזערין . . . און אויף דער יתומה'לעס אַקסעל זיין האַנד אָנגעלעהנט און דורך איהר געפיהרט, געהט אַרום דער אַלטער גאָט, דער עלענדער, און אין זיין אייביגקייט אַרום בלאָנזשעט . . . פערגעסען אין זיך אַליין האָט זיך דער אַלטער גאָט, דער עלענדער;

ער געדענקט נישט, ווען איז ער געוועזן און פון ווען האָט ער אויפגעהערט, וואָס האָט ער געטהון און וואָס האָט ער אָבגעטהון . . . ער געדענקט זיך נישט, נישט זיך און נישט זײַן נאָמען , נישט זײַן צײַט און נישט זײַן אָרט , און אַזוי — דורכ'ן יתומה'לע געפיהרט — געהט און מיט איהר אינאײנעם זינגט און רופט פון אײביג אין אײביג , פון צײַט צו צײַט , פון אײן וועלט אין דער צווײטער : צי געדענקט מיך נישט ווער ? צי ווײסט נישט ווער , פון וואַנען קום איך און וואוהין געה איך״ ? . . .

— — — — — — — — — — — — —

און פון שלאָף וואַכען אַלטע-אַלטע צײַטען אויף , פון שלאָף שטעהען אויף אוראַלטע , גרײַז-גרויע תקופות, הויבען זיך אויף, שווער און פּאַמעליך די גרויע קעפּ , ברעמען און וויעס פון עלטער , שטויב טרײס-לען אָב , קוקען דעם אַלטען גאָט אָן , קוקען זיך אין איהם אײַן , ווילען זיך דערמאָהנען און קנײטשען מיט די אַקסעל : נײן , מיר קענען דיך נישט . . . נײן נישט דו ביזט פאַר אונזערע צײַטען געוועזן . . .

דאָס האָבען די אויפגעוואַכטע צײַטען פאַר זיך , און אויך פאַר די נישט-אויפגעוואַכטע , פון דער גרויסער און ווײַטער שטרעקע אָט דעם ענטפער געגעבען .

און דאָס געזאַנג — דער אַלטער, אַלטער גאָט דער פערבלאָנזשע-טער , יאושדיג און פערלאָזען , ווי בעשטענדיג אויף אָט אָ דעם ענטפער צו הערען גרײט , ווי געוועהנט שוין פון אײביג זוכען און פרעגען און קײן ענטפער נישט געפינען,—האָט זיך ווײַטער אין דער ווײַטקײַט אַוועק-געלאָזט , ווײַטער בעשטענדיג פרעגענדיג , רופענדיג : „צי געדענקט מיך נישט ווער ? צי ווײסט נישט ווער , פון וואַנען קום איך און וואוהין געה איך״ . . .

— — — — — — — — — — — — —

און ווען דער אַלטער גאָט איז שוין ווײט ווײט געהאַט געוועזן , ווען פון זײַנע אויסרופען האָבען צום אויער נישט קײן ווערטער שוין דער-גרײכט , נור ווי דאָס ווידערקול פון אַ פאַרצײַטיגען , שוין לאַנג-לאַנג פערלוירענעם בעגעהר פון דער ווײַטקײַט , — האָט פּלוצים דער אַלטער גאָט דערפיהלט, אַז דאָס ווידער-קול—נאָר זײַן קול און די ווידער-טריט—נאָר זײַנע טריט חזר'ן איבער . . . ער האָט זיך פּלוצים דערפיהלט פון זײַן וועג-ווײַזערין , פון דעם יונגען יתומה'לע אַלײן איבערגעלאָזט .

שטיל , פּאַמעליך , נישט-בעמערקט פאַר'ן גאָט פאַר'ן אַלטען האָט

דאָס יתומה'לע זיין האַנד פון איהר אַקסעל אַראָבגענומען, שטיל, וויי־געהיט און פאָרזיכטיג צו זיין גוף זי אַראָבגעלאָזט, איהם אַליין געהן געלאָזט און אַליין אונטען געבליבען, איהם אַ ווייַלע נאָכגעקוקט, מיט געטרייע אויגען איהם בעגלייט געטריי, און אַליין — צוריק, צוריק, שטיל און גיך, גיך און שטיל און צום כסא־הכבוד צו — — —

קיינמאָל קיין ליבען מאַמע־גלעט אויפ'ן יונגען לייב נישט פיהלענ־דיג, נישט אויף אייגענער, נור אויף עלטער־זאָרג געצויגען, יונג און אויף יוגענד זשעדנע, שטענדיג אויף אַ וואַרים טרייסט־וואָרט דאָרשטיג, — אָט אַזוי מיט אַ האַרץ פון יונגען צער פערקלעמט איז דאָס יתומה'לע צום כסא־הכבוד געקומען, און ווי פאַר איין רגע־טראַכט; אפילו פאַר'ן אייגענעם אָטעם, פאַר זיך אַליין און פאַר'ן אַרומיגען מורא האָבענדיג, האָט דאָס יתומה'לע מיט זיך אין גאַנצען, מיט האַרץ און פנים באַלד צו די פיס פון כסא־הכבוד אַ פאַל געטהון; אַ פאַל געטהון און מיט איהר לצטען חיות און מיט איהר גאַנצען חיות אויסגעשריגען: „רחמנות!... רחמנות, האַר פון דער וועלט, רחמנות האָב" . . .

„פון וויַט, פון וויַט, פון די אייביגע זאָרג־בערג בין אהער גע־קומען . . . פון מיין עלענדער און צובראָכענער מוטער — פון אייביגען צער און טרויער — בין צו דיר געשיקט . . . פאַר דיר בעטען, פאַר דיר וויינען . . . אָט־אָ־דאָ, פאַר דיין כסא־הכבוד, וועל וויינען און וויינען, ביז איך וועל אין געוויין צוגעהן . . . אָט־אָ־דאָ וועל איך רחמים בעטען, הלש'ן, ביז איך וועל אין רחמים־חלשות אויס־געהן . . . האַר פון דער וועלט! אָט פון דאַנען, פון דיין שטוהל, פון דיין הייליגען, וועל נישט אַוועקגעהן, נישט אָבטרעטען, ביז וואַנען אָטעם אויף צו וויינען און כח אויף צו יאָמערן נאָך ביי מיר וועט זיין . . . האַר פון דער וועלט! איך וועל אַלע וועלטען צער אויף דיר אויפוועקען, איך וועל אַלע וועלטען רחמנות אויף דיר דער־וועקען און מיר אינאיינעם וועלען דאָ איבער דיר וויינען און וויינען און פון דיר נישט אָבטרעטען, ביז מיר וועלען די טריט פון אונזער בשורה נישט דערהערען, ביז וואַנען דו וועסט אונז דיין נחמה־וואָרט נישט זאָגען . . . צו דיר רופט דאָ ריינע בלוטיגע יוגענד און איינגע־בראָכענע פערוועלקטע עלטער . . . האַר פון דער וועלט! לאָז דער יוגענד יוגענד בלייבען און די עלטער לאָז צו רוה... לאָז דער יוגענד בליהען, בלומלען זיך און די עלטער רוהען לאָז" . . . —

און אַ טרערן-קראַמפּף איז דעם יתומה-ליעד צום האַלז צוגעטרעטן, ס'האָט זיך אין מיטן איהר געבעט אַ טרערן-שטראָם אַריינגעריסן, ס'האָט איהר קול און איהרע ווערטער איבערגעיאָגט און ביים אַרויסריידן זיי דערשטיקט. פאַר דער יתומה'לע האָבן אַצינד חליפּענדיג און ציטערנדיג איהר אַקסעל און איהר גאַנצער גוף גערעדט און געוויינט . . .

און אַ זיסער רחמנות-שוידער איז די לייבער פון אַלע צוהערענדיגע און צוקוקענדיגע וועלטען און מלאכים דורכגעגאַנגען, ס'איז צווישען זיי אַ שטילער ישוב-גערויש געוואָרען, און הערצער מיט הערצער האָבען שטיל און איינשטימיג זיך מיט'ן הערצליכסטען צונויפגעלעגט, זיי האָבען דאָס אין די אויגען אויפגעבראַכט און דאָס די אויגען איבערגעענטפערט . . . און אַ גרויסע און הייליגע עדה אויגען — אַ הייליגער שליח-צבור פון כשר'ע מלאכים-הערצער — האָט זיך מיט אַמאָל צום כסא-הכבוד רחמים'דיג, שטיל בעטענדיג געקערעוועט: דערבאַרים זיך, האַר פון דער וועלט, דערבאַרים זיך . . .

— — — — — — — — — — — — —

מילדער און ליכטיגער איז דאָס געטליכע פּנים-ליכט געוואָרען. צי איז דאָס געבעט זייערס אָנגענומען געוואָרען? . . . שטיל ביים כסא-הכבוד ליעגט דאָס יתומה'לע אַצינד, דאָס ליעד געהט אויס און דאָס יתומה'לע שלאָפט איין, ווען-ניט-ווען נאָר טיעף אין האַרצען פון שלאָף נאָך אַ זיפץ דערוועקט זיך, הויבט שווער דאָס האַרץ און די אַקסעל אויף, נור לאָזט זיי באַלד פּאַמעליך-פּאַמעליך שוין אין שלאָף אַראָב . . . — און גלויבענדיג, בעגלויבט און פערזיכערט האָבען אַלע וועלטען און מלאכים זייערע גרינגע גופים אין די ווייכע מאַמע-הענד פון רחמנות אָבגעלאָזט, אין זיי זיך איבערגעענטפערט. רחמנות האָט זיי שטיל און פּאַמעליך, ווי אין שטילע שלאָף-וויגעלעך, אַריינגעלעגט און ביי די צוקאָפּענס זייערע טרוים-מלאכים'ליך אַוועקגעשטעלט, און ס'שטעהען איבער די וויגעלעך די טרוים-מלאכים'ליך און מיט די ליעבע טייבעל-פליגעלעך מיט זייערע שטיל-שטיל מאַכען, שטיל-שטיל פאָכען און אָטעמדיג בעוועגען . . .

און ס'בויגען זיך די טרוים-מלאכים'ליך איבער די וויגעלעך אַריבער, טוליען זייערע קעפּעלעך צו די מלאכים-קעפּעלעך צו און אויף וויַט-וויַט ווייזען מיט זייערע אויגעלעך אָן: אַוש דאָרטען, דאָרטען . . . וויַט-וויַט אַהין, וואָס דאָרטען און פון דאָרטען דאָס געזאַנג איצט טרוימט. —

— — — — — — — — — — — — — —

— ווײַט־ווײַט פֿון דעם אַנטקעגנענדיגען האָריזאָנט, וואוהין דער אַלטער גאָט איז פֿערגאַנגען, האָט זיך אַ וואָלקען בעוויזען און אויפֿגעהן אָנגעהויבען. פֿריש־ליכטיג, העל־ליכטיג, ווײַס און קלאָר איז געווען דער וואָלקען, גלײַך ווי ער וואָלט פֿון סאַמע דערמיט, פֿון סאַמע דעם האַרץ פֿונ׳ם ליכט־באַרג אויסגעריסען געוואָרען . . . ריין און אומשולדיג איז געווען דער וואָלקען, ווי פֿון אומשולד געטראָגען, פֿון איהר אויסגעטראָגען און אין קדושה־ריינינקײַט געבוירען . . . און אַזוי מילד, זויבער און צאַרט איז ער געווען, ווי פֿון דער רוים פֿערטראַכט, פֿון דעם טרוים אויף דער וועלט געבראַכט, פֿון מילדע צאַרטע ווינטעלעך געוויגט און אויסגעוויגט און אויף בלויע זומער־הימלען געצויגען און אויפֿגעצויגען . . . און דער וואָלקען, ווי אַ ווילד פֿרעמדער אַ ווילד פֿרעמד אָרט אויסזעהענדיג, אַ גרויסען טײל פֿון זיך נאָך הינטער׳ן האָריזאָנט לאָזענדיג, האָט שטיל, פֿאַרזיכטיג און אויף אַלע פֿיער ליעגענדיג פֿון הינטער׳ן האָריזאָנט אַרײַנגעקוקט, זיך אַרומגעקוקט און אויסגעזעהן . . . קײַן בריאה, קײַן לעבעדיגען אָטעם, קײַן אונצופֿרידענעם קוק און קײַן ברוגז און לאָקערדיג אויג האָט דער וואָלקען נישט בעמערקט, — פֿאַר איהם איז אַ פֿרײַער און ברײַטער הימעל געלעגען, אויף איהם האָט אַ פֿרײַער און ברײַטער הימעל געוואַכט. געדאַכט האָט זיך, אַז שטיל און לאַנג האָט אויף איהם דער הימעל געטראַכט און מיט זײַן ברײַטער און ריינער מחשבה שטיל און ריין איהם אויפֿגעבראַכט . . .

דער וואָלקען האָט זיך אַרויפֿגערוקט; ער האָט זיך אַ שטיק צײַט מיט זײַנע אַלע זײַטען צו אַלע זײַנע זײַטען נאָך צוגעהערט, צוגעהערט, זיך אײַנגעקוקט, נור דערנאָך פֿערזיכערט שוין אויפ׳ן הימעל זיך אַרויפֿגערוקט.

און געזעהן האָט מען, אַז ס׳איז נישט עפּעס אַזוי־זיך אַ וואָלקען . . . נישט קײַן טײל פֿון אַ גרויסען, וואָס האָט אומגערן און כלאחר־יד זיך אָפּגעטײלט און נישט־בעמערקט פֿאַר זיך און פֿאַר׳ן גאַנצען אומגערן אין דער וועלט זיך פֿערגאַנגען — נײן, אין דער געשטאַלט, אָט אין דער פֿאָרם איז ער אויף דער וועלט געקומען און אָט אַזוי, פֿון זינט ער לעבט, פֿון אַ שטומען האַרץ־בעגעהר, פֿונ׳ם אײגענעם האַרץ געצויגען — געהט איבער הימלען אַרום, בלאָנזשעט — נישט בלאָנזשעט, זוכט — נישט זוכט, נור געהט אַלץ ווײַטער און ווײַטער . . .

און ניִשט קיַין וויִנטעלעךְ האָבען דעם וואָלקען געטריִבען; אייַנס אויף דאָס אַנדערע, גוף אויף גוף און קאָפּ אויף קאָפּ זענען די וויִנטעלעך ביַי די עקען האָריִזאָנטען געלעגען און מיִט אייַנגעהאַלטענעם אָטעם געשפּאַנט האָבען געקוקט . . . און ניִשט קיַין גרעסערער וואָלקען האָט איהם צו זיךְ געצויגען—דער היִמעל האָט שוין לאַנג-לאַנג אויף זיַין רייַנעם בלאָהס קיַין וואָלקען-פלעק ניִשט געזעהען . . . ניין, ניִשט קיַין וואָלקען האָט איהם צו זיךְ געשלעפּט, ניִשט קיַין וויִנטעלעךְ האָבען איהם געטריִבען, — זיַין שטומער האַרץ-בעגעהר האָט איהם געצויגען און נאָךְ עפּעס איהם נאָכגעצויגען — עפּעס איז ער עמיִצען נאָכגעגאַנגען, עמיִצענס טריִט געהיִט, עמיִצען וויִ געשפּיִרט און נאָכגעלאָקערט . . .

און דער וואָלקען האָט זיךְ אַלץ מעהר און מעהר אין היִמעל אַרייַן אַרויפגערוקט, ער איז שוין כמעט אין מיִטען היִמעל געוועזען — און פלוציִם . . . וויִ אין עפּעס אומגעריִכטס זיךְ אָנגעשלאָגען, וויִ אין מיִטען עפּעס אומגעריִכטס דערהערט האָט זיךְ דער וואָלקען, אַ שטעל געטהון:

וואָס איז? — — —

ציִ איז דער אַלטער גאָט געהאַט אַוועקגעגאַנגען און איצט זיךְ צוריִק אומגעקעהרט, ציִ האָט ער, די גאַנצע צייַט אויף איין אָרט שטעהענדיג, בהקיץ געחלומ׳ט און איצטער זיךְ אויפגעכאַפּט—ווער ווייסט? נור ס׳האָט זיךְ פלוציִם וויַיטער פון דער ווייַטקייַט זיַין שטיִמע דערהערט: „ציִ געדענקט מיךְ ניִשט ווער? ציִ ווייסט ניִשט ווער, פון וואַנען קום איך און וואוהיִן געה איך" . . . אַ ציִטער און אַ נעהם-צוריִק האָט זיךְ דער וואָלקען געטהון און אַ שטעל געטהון, אַ שוידער האָט אַלע וואַרטענדיִגע און צוקוקענדיִגע דורכגענומען, אַלע האָבען שטייַף אייַנס צום אַנדערן זיךְ צוגעפּגעדריִקט און אין וואָלקען דעם קוק אייַנגעזאַפּט . . .

און דערזעהען האָט מען, וויִ אין שטייַפסטען און סאַמע דערמיִט פּנ׳ם וואָלקען הויבט זיךְ עפּעס ריִהרען אָן, צוגעהט, צונעהמט זיךְ און עפּענט זיךְ. וואָס אַזוינס וויִל דאָ אויף דער וועלט קומען, וואָס אַזוינס געביִרט זיךְ דאָרט? . . .

„ציִ געדענקט מיךְ ניִשט ווער? ציִ ווייסט ניִשט ווער, פון וואַנען קום איך און וואוהיִן געה איך" . . . און די מיִט פּנ׳ם וואָלקען ריִהרט זיַך, צוגעהט, צונעהמט זיךְ און עפּענט זיךְ — און פלוציִם . . .

—אַ פּנים . . . און איידער פון די הערצער פון די וואַרטענדיִגע האָט זיַך „אַךְ" ארויסגעריִסען, האָט זיךְ אין וואָלקען שוין אַ גאַנצער קערפּער

אויסגעבילדעט . . . אַ געטליכע שענקייט, אַ ערהאַבענע געטליכקייט . . . מען האָט אַ יונגע שלאַנקע האַרמאָניע פיגור דערזעהען . . . אויפ'ן וואָלקען איז אַ פרישער מיידעלשער פידעל-קערפּער געלעגען . . . —

מיט פערמאַכטע אויגען, שטיל און רוהיג איז די וואָלקען-טאָכטער אויפ'ן וואָלקען געלעגען. רוהיגער, צאַרטער און זיסער ווי שוין — פריה-מאָרגען שלאָף האָט אויף איהרע אַראָבגעלאָזטע וויעס גערוהט, און געדאַכט האָט זיך, אַז אַזוי איז די וואָלקען-טאָכטער שוין יאָהרען, יאָהרען-לאַנג, וועלטען, וועלטען-ווייז אין אָט דער רוהיגער וואָלקען-שוים אָבגע-שלאָפען, נור . . . ראָך גאָרנישט פערשלאָפען . . . גלייך ווי צייט און יאָהרען זענען, זי אויסמיידענדיג, איהר פאַרביי געגאַנגען . . . גלייך ווי נישט די צייט האָט איהרע דופק-קלעפּלעך געצעהלט, גלייך ווי אויסער דער צייט איהר בעטעל געשטאַנען.

און אויסגעזעהען האָט אין איהר רוהיג-ליגענדיגער פּאָזע די טאָכטער די געטליכע, ווי אַ איינגעשלאָפענער רעטעניש, וואָס ליעב, ליעב און האַרציג, טאַקי ביי איהר אויפ'ן שוים דעם קאָפּ אָנשפּאַרענדיג, איז איהר איינענער פתרון איינגעשלאָפען. מיט פערמאַכטע אויגען, שטיל און רוהיג איז די געטליכע טאָכטער אַזוי אין איהר וואָלקען-בעט געלעגען, — אַלע אויגען האָבען זיך אין איהר פריהלינג-קערפּער איינגעזאַפּט: אַלע האָבען געקוקט, געוואַרט און אויף איהרע אויגען ארויסגעקוקט . . .

וואָרום געפיהלט האָט זיך, אַז אַ אייביגער פתרון, אין געשטאַלט פון אַ יונג ליעב קינד, מיט ליעב-פערלעגטע הענטעלעך אויפ'ן הערצעל, מיט אַ אומשולדיג קינדערש-שמייכעלע אויף די ליפּלעך, אונטער איהרע וויעס שטעהט, שטעהט און וואַרט: — זאָלען זיך נאָר די וויעס איהרע אויפ-הויבען, אַזוי שטעהט דאָס גרייט, טהוט אַ שמייכעל און . . . אַלע וואַרטענדיגע קינדעריש, אויפגעלעגט און אָפענהערציג מיט דעם פּתרון-קינד איינאַיינעם שמייכלען און שמייכלען. —

און שוואַך האָט ווייטער די ווייטקייט אויף צער-און רחמים-פליגעל צוטראָגען געבראַכט: „צי געדענקט מיך נישט ווער, צי ווייסט נישט, פון וואַנען קום איך און וואוהין געה איך?“ פּלוצים דערהערט האָט דאָס די געטליכע טאָכטער און זי האָט איהר קערפּער מיט אַמאָל צום ווייטען קול אַ נייג געטהון. — און דערזעהען האָט מען, ווי ס'האָבען זיך איהרע אויגען מטורפ'דיג גיך, הין און צוריק, אונטער איהרע וויעס ארומלויפען אָנגעהויבען: הין און צוריק, הין און צוריק, ארויף — אראָב,

אַרויף — אַראָב, און צומישט אַ אויסגאַנג געזוכט... שרעקליך געשפּאַנטעם צו הערען און אָהן־אויגענדיגע אויפמערקזאַמקייט האָבען זיך פון דער הויט פון איהר גאַנצען קערפּער געריסען, נור פערמאַכט, זענען איהרע אויגען געבליבען. —

שוואַך, ווי שוין מיט די לעצטע כחות, האָט די ווייטקייט ווייטער אויף איהרע ווייטע און מידע פליגעל דעם אַלטען גאָטס קול געבראַכט: „ציַ געדענקט ניִשט ווער? ציַ ווייסט ניִשט ווער?“... — מיט פערמאַכטע אויגען מיט אַמאָל האָט זיך די געטליכע טאָכטער אַ זעץ אויף געטהון, אויף די פיס זיך אַ שטעל געטהון, און צו אַלע זייטען מיט אַלע זייטען האָט זיך איהר קערפּער מיט איהר פנים — בלינדע זוכענדיגע שרעק — זיך געקערעוועט, געריסען, מיט'ן פנים ווי דאָס ווייטע קול געזוכט און דעם ענטפערן, שרייען געוואָלט: „יאָ, איך געדענק, איך ווייס... עפענט מיר נאָר די אויגען אויף... איך געדענק, איך ווייס... רייסט־זשע מיר די אויגען אויף“... נור נישט געפונען האָט איהר קערפּער דאָס קול דאָס ווייטע, ווייל פערמאַכט זענען אַלץ איהרע אויגען געבליבען. —

„ציַ געדענקט מיך נישט ווער? ציַ ווייסט נישט ווער?“...

די געטליכע וואָלקען־טאָכטער האָט אַ שרעקליך־שטומען ציטער געטהון, ווי אַ ריס פאַראויס זיך געטהון און אויף דעם זוים. פון תהום־געפאַהר אויף איין האָהר שוין געוועזען; נור אין דער איינענער רגע צוריק די וואָג געחאַפּט און שטעהן געבליבען... —

פערשטיינערטע שרעק, בלינדער און געשפּאַנטער ריזען־כח איז אין איהר געשטאַלט אויפ'ן עק־עק וואָלקען געשטאַנען, מיט'ן פנים אין דער זייט, פון וואַנען דאָס קול געהט, אויסגעקערעוועט גרויזאַם־שטום, גרייט און שרעקליך, — אָנגעשטרענגט איז זי אַזוי אויפ'ן עק וואָלקען געשטאַנען. — — „ציַ געדענקט מיך נישט ווער? ציַ ווייסט נישט ווער?“ און... „אָך!“ — זי האָט נאָר אויף איין אויגענבליק די אויגען אַ עפען געטהון און אין דער אייגענער רגע פונ'ם וואָלקען צום קול אין דער לופט, אין תהום אַראָב אַ פאַל געטהון... „אך!“ — ביַי אַלע וואַרטענדיגע און אַרויסקוקענדיגע האָט זיך עפּעס אין האַרצען אָבגעריסען. „אך!“ האָט דאָס יתומה'לע פון שלאָף זיך אַ הויב און אַ געשריַי געטהון און צוריק שוין אָהן אַ נשמה אַ פאַל געטהון... די מלאכים האָבען אין שטילען קדושה־חלשות אַ שרעקליכען ציטער געטהון און זיך אויפגע־

הַפּט. און אויפהאַפּענדיג האָבען זיי אין דער לופט זייערע אייגענע באַר־וואָס אויסגעשריגענע ווערטער נאָך געטראָפּען: קדוש! קדוש!! קדוש!!! —

— — — — — — — — — — — — — —

דאָס געטליכע פּנים־ליכט, וואָס האָט פון׳ם כסא־הכבוד אַרויסגעשטראַהלט און די מלאכים חופּה׳דיג איבערגעדעקט, האָט צוריק אין כסא־הכבוד אַריין זיך אַריינציהען אָנגעהויבען. פּאַמעליך־פּאַמעליך האָבען זיך פריהער די מלאכים׳ס גופים, דערנאָך די פליגעל, דערנאָך די פּנים׳ער אויסגעלאָשען, — די מלאכים זענען אין דער פינסטער געבליבען. זיי האָבען זיך נאָך אַ ווייַלע איניאַיינעם געהאַלטען, נור באַלד האָט זיך אין דער פינסטער אַ פליגעל־גערויש דערהערט, — די מלאכים זענען זיך צופלויגען. — . . . . — . . . — . . .

און צונומען און אָפּגעטייַלט האָבען זיך אויך די וועלטען, אייַנע פון דער אַנדערער האָט דאָס אויער צוגענומען, און זיך צו זיך פּערגאַנגען. און שוין שטאָק־פינסטער איז געווען, ווען אונזער וועלט האָט זיך צו זיך אומגעקעהרט, און געטראָפען האָט אונזער וועלט הימעל, ערד און אָוועַנד שוין ערנסט, ערנסט פון נאַכט טראַכטען. —

— — — — — — — — — — — — —

דיִ עֶרשטעֶ טאָג און נאַכט נאָך מעשה־בראשית.

...„און גאָט האָט געֶבּעֶנשט דעֶם זיִעבּעֶנטעֶן טאָג און האָט איִהם געֶהיֵיליִגט, וואָרום איִן איִהם האָט עֶר אָבּגעֶרוּהט נאָך דעֶם, וויִ עֶר האָט אַלעֶם בּעֶשאַפעֶן“...

איִן דעֶם שבת פאַרטאָג האָט דיִ וועֶלט אויסגעֶזעֶהעֶן, וויִ אַ געֶוויִנעֶריִן נאָך אַ שׁוועֶרעֶן, שוועֶרעֶן צו־קיִנד־געֵהן. בּלאַס, מאַט און אָבּגעֶלאָזעֶן איִז זיִ אויף איִהר וויֵסעֶן, זויבּעֶרן נאַטור־בּעֶט געֶלעֶגעֶן... און שטיִל איִז דאַן געֶוועֶן, וויִ פאַר יציאת־נשמה פון אַ גרויסעֶן היֵיליִגעֶן, און וויִ בּיֵ דעֶר שרעֶקליִך־געֶשפּאַנטעֶר אויפמעֶרקזאַמקיֵיט פון אַ המון פאַר אַ בּשורה, פאַר אַ שרעֶק־וואָרט, פאַר אַ רגע־געֶשעֶהעֶניִש און מרידה־מאָמעֶנט. דיִ שטיִלקיֵיט איִז אויף דיִ שפּיִץ־פיִנגעֶר געֶגאַנגעֶן. מלאכים׳לעֶך—רייֵניִנקעֶ, וויִ דאָס וואַסעֶר פון פעֶלד־בּרונעֶן, בּנעימות־דיִגעֶ,וויִ זויג־קיִנדעֶר, און זויבּעֶרעֶ, וויִ דיִ פראַנזעֶן פון אַ חופה־טוּך, — קוקעֶנדיִג — ניִשט־זעֶהעֶנדיִג, העֶרעֶנדיִג — ניִט־וויִסעֶנדיִג, שוועֶבּעֶנדיִג — ניִט־פיִהלעֶנדיִג, — האָבּעֶן זיִך איִן דעֶר רייֵנעֶר לופט שטיִל געֶוואויגעֶן, קוים געֶהוידעֶט, לייֵכט געֶשוועֶבּט און געֶאָטעֶמט ליִעבּ־גן־עדן־ריח׳לעֶך, פריִהליִנג־לופטעֶלעֶך און זומעֶר־וויִנטעֶלעֶך... אויף דעֶם בּלאַסעֶן פנים פון דעֶר געֶוויִנעֶריִן האָט געֶרוהט אַ זיִסעֶ מיִעדקיֵיט, יסורים פון ליִעבּעֶ און ליִעבּעֶ פון יסורים.

בּלאַס, מאַט און אָבּגעֶלאָזעֶן איִז דיִ וועֶלט אויף איִהר וויֵסעֶן, זויבּעֶרן נאַטור־בּעֶט געֶלעֶגעֶן...

דיִ נאַטור איִז נאָר־וואָס פונ׳ם תהו־ובהו־בּויך אַרוים. דאָס קיִנד האָט נאָך דיִ אויגעֶן צו געֶהאַלטעֶן: עֶס האָט נאָך ניִשט געֶפיִהלט, ציִ זיֵ דעֶם געֶהעֶרעֶן... דאָס קיִנד האָט אַ געֶשריֵי טהון שוין געֶוואָלט און געֶקאָנט, נור עֶס האָט נאָך ניִשט געֶפיִהלט, ציִ דאָס קול איִז דעֶמס.

נור אָט האָבּעֶן די שפּיץ=בּערג און בּוימעֶר די זון דערזעֶהעֶן — דאָס קינד האָט די אויגלעֶך עֶפּעֶנעֶן זיך אַ פּרוב געֶטהון, נאָר דער שײַן האָט אַ גלאַנץ=שנײַד געֶטהון: רײַצעֶנד ליכטיג, דאָך בּעֶסעֶר די אויגעֶן צו צו האַלטעֶן. שפּעֶטעֶר אַ בּיסעֶל — אַ פּרוב און אַ בּליק, אַנ׳עֶפּעֶן און אַ קוק — די זון איז אויפגעֶגאַנגעֶן. און דאָס קינד האָט זיך ציהעֶן געֶנומעֶן, ציהעֶן און גליעֶדעֶרלעֶך אויסגלײַכעֶן: — די זון האָט זיך ארויפגעֶרוקט.

און אַז די זון איז אין מיטעֶן הימעֶל געֶקומעֶן, אַז אַלעֶס האָט זיך אין ליכט געֶפונעֶן און געֶלויכטעֶן, — אָט אין דעֶר רגע האָט די נאַטור איהר האַרץ און אַלעֶס, אַז ס׳געֶהעֶרט צו איהר, דערפיהלט, האָט אַ צאַפּעֶל געֶטהון און אויסגעֶשריעֶן: „איך!“ . . . און תוך=כדי=דבּור, אין דער אײַגעֶנעֶר רגע, ווען איהר וואָרט האָט זיך נאָך אין דער לופט געֶפונעֶן, האָבּעֶן אַלעֶ בּרואים זײַערעֶ הערצעֶר און אַלעֶס, אַז ס׳געֶהעֶרט צו זײַ, דערפיהלט און פון וועֶלטעֶן=הערצעֶר האָט זיך אַ ווידעֶרקול אַרויסגעֶריסעֶן, איהר געֶענטפעֶרט: „איך!“ . . . „איך!“ . . . — און די נאַטור מיט אַלעֶ בּרואים זעֶנעֶן עֶרשטוינט און פערגליווערט געֶוואָרעֶן: יעֶדעֶ בּריאה אויף דער נאַטור, די נאַטור אויף יעֶדעֶר בּריאה, אײַנעֶר אויפ׳ן אַנדערן, יעֶדעֶרעֶר אויף זיך — האָט זיך פערקוקט און פערטראַכט און פרעֶגעֶן געֶוואָלט: וואָס? וואָס איז דאָ געֶשעֶהעֶן? — די וועֶלט האָט אַ שליח=צבּור געֶזוכט . . . און דער האָהן האָט זיך צום עֶרשטעֶן מאָל אויף די פיס אַ שטעֶל געֶטהון, מיט די פליגעֶל אַ פּאַטש געֶטהון, דאָס מויל געֶעֶפעֶנט — אָט פרעֶגט עֶר! נור פונ׳ם הימעֶל האָט זיך ווי אַ אָנגעֶבּרוגעֶזטעֶר פּנים מיט אַ פּאָר בּײַזעֶ אויגעֶן בּעֶוויזעֶן, אַ האַנד האָט זיך אַרויסגעֶשטעֶקט און אַ מאַך געֶטהון: שאַ . . . שבּת! — בּײַ דעֶם האָהן זעֶנעֶן די אויגעֶן מיט בּלוט פערלאָפעֶן, די פראַגעֶ איז איהם אין גאָרגעֶל דערוואָרגעֶן געֶוואָרעֶן, דאָך האָט די פליגעֶל פערזיכעֶרט אַראָבּגעֶלאָזט, ווי אײַנעֶר רעֶדט: נישט אַצינד, וועֶט זײַן אַ אַנדערש מאָל . . . . . . — — „איך!“ — און אַלעֶ דורות זעֶנעֶן מיט הוילעֶ העֶמדער פון זײַערעֶ געֶלעֶגעֶרס אַראָבּ: די געֶשיכטעֶ האָט זיך אַרויסגעֶזאָגט.

און אַז די זון האָט זיך דעֶם עֶרשטעֶן רוק קײַן מערב געֶטהון, האָט זיך אונטער יעֶדעֶר זאַך אַ קאַלט=שוואַרץ=שטום שאָטעֶנדעֶל בּעֶוויזעֶן.

דער שפּין האָט דעם ערשטען זיידענעם שפּינוועבס אויסגעשפּיגען, דער שלאַנג דאָס ערשטע ממזר־שטיק. און הוה — די ערשטע ווייבערשע תנועה.

דער אָבגרונד האָט די אויגען געעפענט. און אַז ער האָט דערזעהען די צייט אויף זיין גרענעץ שטעהן, האָט ער דעם שוואַרצען, טיפען פּיסק זיינעם גיגעפענט: „בעצאָהל!“.. די צייט האָט מיט איהרע איידעלע פינגער זיין מאָרדע געגלעט: נאַרעלע...

„בעצאָהל!“... און די צייט האָט מיט איהר ווייכער ווייסער נאַקעטער האַנד זיין האַלז־און־נאַקען אַרומגענומען און איבער זיין קאָפּ אַלע רגע אַ זייפען־בלאָז אַ לאָז געטהון... דער אָבגרונד האָט די אויגען פערריסען און אין מויל פערגעסען. דער שטן האָט איהם אונטען אַרום געשטורכעט: „קאַלב, מע נאַרט דיך“... דער אָבגרונד האָט נישט געפיהלט: אַ רגע — אַ זייפענבלאָז, אַ רגע — אַ זייפענבלאָז, — און ס'האָט איהם שלעפערן אָנגעהויבען. ווען ער איז איינגעשלאָפען, האָט די צייט פּאַמעליך־פּאַמעליך איהר האַנד פון אונטער זיין האַלז און נאַקען אַרויסגערוקט, זיך שטיל אויפגעהויבען און איהר וועג זיך אַוועקגעגאַנגען. און דער שטן האָט געמוזט פאַר'ן וועלט־רעדעל זיך נעהמען.

די זון אַליין האָט זיך נאָך גוט געפיהלט, פרעהליך־לעבעדיג האָט זי געשיינט, געלויכטען און געוואַרימט. זי האָט נישט געוואָלט וויסען, וואָס הינטען טהוט זיך, נאָר אָט זענען פון ערגעץ ווינטען און ווינטעלעך אָנגעקומען, זיי האָבען זיך אויף איין אָרט צונויפגענומען, שטיל־צאַרט צווישען זיך געשושקעט, גע'ישב'ט, גע'עצה'ט און דערנאָך צו די עקען הימעל זיך אַ לאָז געטהון, פון דאָרט די וואָלקענס אַרויסרופען, וואָס האָבען — אונגעדולדיג מיט אָנגעהמורעטע און אָנגעברויגעטע ברעמען, שטערענס און פנים'ער — געוואַרט און גערייכט זיך. און אָט האָט אַ שוואַרצע חמאַרע מיט אַ גראָבער און זיכערער האַנד זיך פאַר'ן הימעל אָנגענומען און שווער־בעריש קלעטערן אָנגעהויבען. די נאַטור האָט מיט די אויגען געפרעגט: וואָס איז דאָס? די זון האָט זיך האַרץ געמאַכט און אָנגעשטעלט אַ פּנים, גלייך ווי זי בעמערקט נישט, כלומרשט איהר אַרט דאָס נישט, און האָט נאָך מיט מעהר היץ, מיט מעהר גאָלד־שיין און פייער געשאָטען. און די חמאַרע רוקט זיך אַלץ נעהנטער און נעהנ=

טער צו דער זון צו . . . די זון שיינט שטאַרקער . און די חמאַרע האָט אַ ווייסע וואָלקען=האַנד פון הינטער איהר שוואַרצקייט אַרויסגענומען , זי אויסגעשטרעקט און מיט איהר איבערן ליכטיגען זונ׳ס פנים פון הינטען אַראָב אַ שמיר געטהון , ס׳הייסט : וואָס ? אַנטקעגען ווענען שטעלסט זיך דאָס ? . . .

דאָס שענע , דאָס ליכטיגע האָט די אויבער=האַנד דערפיהלט און האָט זיך אונטער דער שוואַרצער בייזער חמאַרע אונטערגעגעבען . . .

און אַז דער וואָלקען איז אַריבער , האָט די זון אויסגעזעהען ווי אָבגעשמיסען און פון אַ זינד געריינינגט . די ערד האָט צום הימעל געקוקט : ברודער=הימעל , כ׳האָב זיך דיר געזאָגט . . . דער הימעל האָט צו דער ערד געקוקט : שוועסטער=סערדצע , כ׳פיהל דיך שוין , כ׳פערשטעה דיך שוין . . .

אויפ׳ן רב׳ל האָבען זיך דערנאָך נאָך דעם גאַנצען טאָג „גלאַט אין דער וועלט אריין", תמ׳עוואַמע און „פרעג=מיך=בחרם"=וואָלקענס ארומגעדרעהט , — געדרעהט , געקראָכען , געצויגען , געשלעפט זיך פון מזרח קיין מערב , פון צפון קיין דרום און צוריק און קיילעכדיג. און אָב אַזוי , זיך און יענעם זוכענדיג , זענען זיי פאַרנאַכט צו , ניט בעקסערקטערהייט , זיך צוקראָכען און ניט געבליבען . . .

פאַרנאַכט . . . די זון צווישען הימעל און ערד געהאָנגען. זי האָט זיך אין איינענער בלוט געטרונקען און מיט אייגענע שטראַהלען זיך פערחלינעט . זי האָט געפרובט אויפ׳ן הימעל זיך אַרויפדראַפּען — אומזיסט : דער הימעל איז גלאַט און גליטשיג , און פון ערד=זאַבען האָט זיך יעדער פון איהרע שטראַהלען אָבגעטשעפּעט און זי אָבגעלאָזט . דער שאָטען איז איהר טריט ביי טריט נאָכגעגאַנגען און רוהיג=אַכזריות׳דיג און קאַלטבלוטיג זי מיט די אויגען געטריבען : נו , געה שוין נעה , מאַך קיין טענות . . .

ס׳איז נאַכט געוואָרען . און אַ שוואַרצער מלאך האָט אויף שוואַרצע פליגעל אויף דער וועלט צוטראָגען — שרעק , שרעק , שרעק —

— — — — — — — — — — — — —

יעדערער האָט זיך מיט זיך איבער זיך איבערגעדעקט , די אויגען צוגעמאַכט און דער איינענער פינסטערניש זיך איבערגעגעבען .

אדם — בשעת די זון האָט פערגעהן אָנגעהויבען , האָט ער מיט אויסגעגראַטשעטע אויגען זיך אין אַלע פיער זייטען געדרעהט און פון זיין

ברייט־געעפּענטען מויל האָט זיך אַ פראַגע געבּעטען : וואָס ? וואָס איז דאָ ? און אַז ער האָט דערזעהן , אַז זי בּלייבּט נישט , זי רוקט זיך אַלץ מעהר און מעהר אַראָבּ , האָט ער אין איהר זיינע ווילדע אויגען אַריינגעשטעקט ; זי האָט איהם מיט איהרע שפּיזלעך־שטראַהלען אין דער נאָז אַ קיצעל געטהון און טרעהרען אין זיינע אויגען אָנגעטריבּען ; און אַז ער האָט זיי פערמאַכט און נאָכדעם געעפענט , און אַז זי איז שוין נישט געווען , האָט ער די פיס פון אָרט אַ ריס געטהון און אָנגעהויבּען געהן , גיכער — לויפען, שטאַרקער — יאָגען : טיוק, טיוק, טיוק — איבּער בּערג , איבּער טאָלען , איבּער פעלדער , איבּער וועלדער , אָהן כח , אָהן אָטעם , אָהן נשמה , — און זי איז ניטאָ און אויף איהר אָרט האָט זיך אַ שוואַרצער וואָלקען ארויפגערוקט און בּייז געמיינט : די זון ? די זון זוכסטו ? ניטאָ . . . ניטאָ . . . און אַז אדם האָט זיך אין אַלע זייטען געדרעהט , געדרעהט און געזעהן נאָר פינסטער־שוואַרץ , נאָר פינסטער־חשך , — האָט זיך זיין איינענער מה פערלווירען , פון זיין הארץ איז אַ שרעקליכע שטיק שרעק געוואָרען , און מיט אַ ווילדען שטום פערדומפּענעם כּרום האָט ער די טויבּע נאַכט געוועקט און די בּלינדע פינסטערניש געפרעגט : מ מ מ — ווער בּין איך ? מ מ מ — וואָס בּין איך ? מ מ מ — וואו בּין איך ? מ מ מ — אפשר ווייסט איהר ? מ מ מ — האָט אַ ווידער־קול איהם פון דער נאַכט און דער פינסטער געענטפערט : — איך זעה נישט , איך הער נישט , איך ווייס נישט . . .

און אַז אדם איז צו זיך געקומען , אַז זיין הארץ האָט זיך פון דער פינסטערניש — פינסטער , עלענד יתום׳דיג — אין זיין בּרוסט זיך אומגעקערט , — האָט ער צו דער ערד צו אַ פאַל געטהון , אין איהר דאָס פנים בּעהאַלטען און שטיל־שטיל , יתום׳דיג , אַליין , אומגליקליך , עלענד און אהן ווערטער — פאַר איהר געוויינט . . . חוה האָט זיך צו אדם׳ען צוגעטוליעט , איהם אַרומגענומען און געוויינט . . .

— — — — — — — — — — — — —

חצות . און צום ערשטען מאָל האָט זיך דער גיהנום געעפענט . . . אין אַ פונק איז פון איהם אַרויס און האָט אויף אונזער וועלט פערבלאָנזשעט , און געפלויגען און געפלויגען אַלץ אַראָבּ און אַראָבּ . ער האָט דעם האָהן געטראָפען און האָט זיך איהם אונטער אַ פליגעל אַרונטערגעחאַפּט , ס׳האָט דעם האָהן אַ בּריה געטהון און ער האָט זיך אויפגעהאַפּט , אויף די פיס זיך אַ שטעל געטהון , און אין

דער וויסטער=פינסטערער נאַכט צום ערשטען מאָל דער וועלט איהר ערשטע און גרעסטע עולה אין פּנים אויסגעוואָרפען — דער האָהן האָט אויסגעשריגען: חוה איז אין טראָגען פערגאַנגען . . .

און דער מלאך, וואָס שרייט אוים אויף פריהער, וואָס אין די קומענדיגע דורות וועט זיין, איז אויף אַ הויכען באַרג אַרויף און אויס=געשריגען:

— קין — דער ערשטער ילוד=אשה! . . .

62 ביכער א יאהר

50 ביכער אייראפּעאישע
12 ביכער אריגינ. יודישע
בלויז פיר 5 רובל מיט פּאָרטא

פון אנפאנג יאנואר 1910 האט דער פערלאג „פּראָגרעס" אנגעפאנגען ארויס צוגעבען א וואכענטליכען זשורנאל אונטער'ן נאמען:

אייראָפּעאישע ליטעראטור.

דער ליטעראַרישער טייל געפיהרט דורך
אברהם רייזען.

די „אייראָפּעאישע ליטעראטור" האט זיך געשטעלט דעם ציעל צו זיין א פערמיטלערין צווישען מערב-אייראָפּא און דעם יודישען לעזער, איבערצוטראגען אין דער יודישער ליטעראטור דאס בעסטע, שענסטע און ערהאבענסטע, וואס ס'האט געשאפען דער אייראפּעאישער גייסט אין פערשיעדענע שפּראכען. אין דער „אייראָפּעאישער ליטעראטור" וועט דער לעזער געפינען ענטפער אויף פיעלע פראגען, וואס זענען נאך פארלויפיג אין דער יודישער ליטעראטור ניט בעריהרט געווארען.

איבערטראגענדיג די בעסטע ווערק פון די רייכסטע ליטעראטורען אין יודיש, וועט אונזער ליטעראטור רייכער ווערען מיט נייע ווערטער, בילדער און נייע פארמען און דאן וועט אונזער אייגענע שפּראך און ליטעראטור אומשטאנד זיין צו געבען גייסטיגע שפּייז ניט נאר די ברייטע מאסען, נאר אויך דעם יודישען אינטעליגענט, וועלכער איז ביז יעצט געצוואונגען געווען זוכען איהר גייסטיגע נאהרונג אין פרעמדע שפּראכען.

די „אייראָפּעאישע ליטעראטור" וועט אויף אזא'ן אופן צוציהען צו דער יודישער שפּראך און ליטעראטור דעם יודישען אינטעליגענט און דאס וועט זיין איינע פון אונזערע גרעסטע געווינסען.

פאר דעם ערשטען יאהר **50 ביכער, יעדע וואך א בוך**, איז געוועהלט געווארען די פאלגענדע גרעסטע און בעליעבסטע אייראָפּעאישע שריפטשטעלער, דיכטער און קריטיקער:

1) די סקאנדינאווישע ליטעראטור:

קנוט האמסון, סטרינדבערג, יאקובסען, הערמאן באנג, לאגערלעף און אנדערע.

2) די דייטשישע ליטעראטור:

היינע, בערנע, ערנסט געארגי, האפּמענסטאל, היינריך און טאמאס מאן און פיעלע אנדערע.

3) די פראנצויזישע ליטעראטור:

באלזאק, פלאבער, מאפּאסאן, פּאל בורזשע, קאטול מענדעס, אנאטאל פראנס, א. מירבא, מ. פּרעווא, קאמיל לעמאָניע און אנד.

4) די ענגלישע ליטעראטור:

טשארלז דיקענס, אסקאר וואילד, עדגאר פּאָע, סינקלער, ר. קיפּלינג און אנדערע.

5) די איטאליענישע ליטעראטור:

גאבריעל ד'אנונציא, אראנעגדי ראקערכא, באקאטשיא, בראנקא און אנדערע.

6) געוועהלטע ערצעהלונגען פון די קלענערע ליטעראטען:

משעכישער, סערבישער, באלגארישער, פינישער, רוטענישער און אנדערע.

אױך וועט אין דער „**אייראפעאישער ליטעראטור**“ געדרוקט ווערען געדיכטע פון די גרעסטע וועלט-דיכטער, ווי בייראן, שעלי, לאנגפעללא, היינע, געטהע, מיצקעוויץ, סלאוואצקי, פושקין, לערמאנטאוו און אנדערע.

אין דער „**אייראפעאישער ליטעראטור**“ וועלען פון צייט צו צייט קומען קריטישע ארטיקלען פון די וועלט-בעריהמטע קריטיקער, ווי בראנדעס, טען, רעסקין און אנדערע, אום דער לעזער זאל בעקומען א ריכטיגען בעגריף וועגען די אלע שריפטשטעלער, וואס וועלען ערשיינען אין יודיש.

די אלע ערצעהלונגען און ארטיקלען זיינען געדרוקט אין יעדען העפט גאנצערהייט, מיט אויסנאהמע פון 2 ראמאנען, וועלכע געהען אין פארטזעצונגען.

איינער פון די ראמאנען איז דער בעוואוסטער און אינטערעסאנטער ראמאן, אונטער'ן נאמען **פרייליין מוטער**, פון דעם בעריהמטען דייטשען ראמאנטיסט ערנסט געארגי. דיעזער ראמאן איז אין דייטשלאנד אין פערלויף פון א מאנאט ערשיענען אין 20 אויפלאגען ביז 100 טויזענד עקז.

אום צו מאכען אונזער זשורנאל אייגענארטיג און לעבהאפט, דרוקען מיר אין יעדען העפט א קליינע הומארעסקע פון די בעריהמטע הומאריסטען, ווי מ. טווען, זשאן פאאול, סאפיר, ראדא ראדא און אנדערע.

דער פערלאג ווענדעט אן אלע מעגליכקייטען, דאס די איבערזעצונגען זאלען געמאכט ווערען דורך די בעסטע יודישע איבערזעצער, און זאל ניט פערלירען דעם סטיל און ריטם, וואס אין ארגינאל.

רעכענענדיג זיך מיט דער ליעבע און אכטונג, וואס דאס יודישע פאלק פיהלט צו איהרע אייגענע שריפטשטעלער און דיכטער, גיט די „**אייראפעאישע ליטעראטור**“ איהרע אבאנענטען **אומזיסט** אלס פרעמיע: **12 ביכער אריגינעלע ווערק** פון פאלגענדע יודישע שריפטשטעלער און דיכטער:

1) **י. ל. פרץ.** אלעגאריען.
2) **ל. שאפירא.** אייפין יס.
3) **דער נסתר.** העכער פון דער ערד.
4) **דוד איינהארן.** שטילע געזאנגען.
5) **שרה רייזען.** שטריכען און בילדער.
6) **שלום אש.** ערד.
7) **פרץ הירשביין.** פאעזיע אין פראזע.
8) **אברהם רייזען.** ליעבע-ליעדער.
9) **י. מ. ווייסענבערג.** קאמפער (דראמע).

10) **יונה ראזענפעלד.** נייע ערצעהלונגען.
11) **ח. נ. ביאליק.** אָריגינעלע יודישע לידער.
12) **אלגין.** בילדער.

אבאָנירענדיג די „**איראָפּעאישע ליטעראטור**" **פאר 5 רובל** וועט דער לעזער ענדע יאָהר בעזיצען **א ביבליאָטעק פון 50 ביכער,** וועלכע וועט ענטהאַלטען די בעסטע ווערק פון די איראָפּעאישע שריפטשטעלער און דיכטער; **12 ביכער פון די גרעסטע יודישע שריפטשטעלער. צוזאמען א ביבליאָטעק פון 62 ביכער.**

פרייז פאַר יעדעס העפט פון די „**איראָפּעאישע ליטעראטור**" 10 קאָפּ. פרייז פאַר יעדעס העפט פון די „**יודישע שריפטשטעלער**" 20 און 25 קאָפּ.

אַבאָנאַמענט-פרייז פאַר די 50 ביכער „**איראָפּעאישע ליטעראטור**" מיט דער פּרעמיע 12 ביכער „**יודישע שריפטשטעלער**" **5 רובל.** פאַר אויסלאַנד 6 רובל מיט 50 קאָפּ. פּאָרטאָ פריי.

די אַבאָנענטען אין ווארשא, וואָס נעהמען אָב אין רעדאַקציע, צאָהלען בלויז 4,50 רו"כ. די אַבאָנענטען קאָנען צאָהלען דעם פרייז אין ראַטעס: ביים אבאָנירען 1,50 ר', ביים 10-טען ביכעל 1,50 ר', ביים 20-טען ביכעל 1 ר' און ביים 30-טען ביכעל דעם לעצטען רובל. די אַבאָנענטען פון די „**איראָפּעאישע ליטעראטור**" קאָנען בעקומען אויסער די 12 אויסזיכטיגע פּרעמיעס אויך פאָלגענדע ביכער: 1) א נייער באַנד **דראַמאַטישע שריפטען** פון **י. ל. פרץ**, רייך אילוסטרירט, פרייז 1,25 פאַר 65 קאָפּ מיט פּאָרטא 90 קאָפּ. 2) **שריפטען** פון **אברהם רייזען**, ערשטע 2 בענדער נעזאַמעלטע „לידער (נייע פערגרעסערטע אויפלאַגע) און „מענשען און וועלטען", פרייז 2,50 פאַר 1 רובל, מיט פּאָרטא 1,50; 3) שריפטען פון אברהם רייזען דריטער נייער באַנד „**געשטאַלטען**". פרייז 1,25 פאַר 65 קאָפּ. מיט פּאָרטא 90 קאָפּ. 4) **קונסט און לעבען.** 4 זאַמעל-ביכער רעדאַגירט דורך אברהם רייזען. פרייז 80 קאָפּ. פאַר 40 קאָפּ. מיט פּאָרטא 65 קאָפּ. 5) 5 טייל **הוין-פריינד** און 2 גרויסע בענדער פאַר 1 רובל, מיט פּאָרטא 1,50. פּאָרטא פאַר 2 פּרעמיעס 50 קאָפּ. פּאָרטא פאַר אַלע 5 פּרעמיעס בלויז 75 קאָפּ. אום צו געבען אויך די איינצעלנע קויפער פון דער „**איראָפּעאישער ליטעראטור**" די מעגליכקייט בילינער צו בעקומען די פּרעמיעס, האָבען מיר געדרוקט אין יעדען נומער קופּאָנעס און די וועלכע וועלען ברענגען 4 קופּאָנעס, אין ווארשא אין רעדאַקציע און צו די אַגענטען אין אַנדערע שטעדט, וועט בעקומען די מאָנאַטליכע בײלאַגע אין ווארשא פאַר 10 קאָפּ. און אין דער פּראָווינץ פאַר 11 קאָפּ. און די, וועלכע וועלען צושטעלען 15 קופּאָנעס, קאָנען בעקומען די איבעריגע פּרעמיעס פאַר דעמזעלבען פרייז ווי אַבאָנענטען. — מיט בעשטעלונגען זיך צו ווענדען:

Книгоизд „ПРОГРЕССЪ", Я. Лидскій, Варшава, Налевки 36

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

מאָנאַטליכֿע בײַלאַגע **№ 3**
צו די „אײראָפּעאישע־ליטעראַטור“.

פּרײַז **20** קאָפּ.—**12** סענט.

אדרעס: י. לידסקי, ווארשא, נאלעווקי 36

Я. ЛИДСКIЙ, Варшава, Налевки 36

Высше Земли

Тип. Н. Эдельштейна, Варшава, Налевки 38